

edirne

Fotoğraf: Numan Yıldırım

edirne sayı 43 ilkbahar 2014

edirne

ilkbahar

edirne

sayı 43 ilkbahar 2014

Sultan Süleyman

edirne

sayı 43 ilbahar 2014

İmtiyaz Sahibi
Hasan Duruer
Edirne Valisi

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
İbrahim Tarancı
Özel Kaleim Müdürü

Genel Yayın Yönetmeni
Fahri Tuna
Vali Danışmanı

Yayın Kurulu
Prof. Dr. Engin Bektaş
Doç. Dr. Ridvan Canım
Dr. Mustafa Hatipoğlu
Dr. Rifat Gürgendereli
Uzm. Haluk Kayıcı
Mehmet Ağırgan

Grafik Tasarım
Mücahit Kofçoğlu

Fotoğraf Editörü
Behiç Günalan

Baskı
Seçil Ofset

Edirne İl Özel İdaresi
tarafından bastırılmıştır.
Mayıs 2014, Ücretsizdir.

Yönetim Yeri
Edirne Valiliği
Basın ve Halkla İlişkiler
Müdürlüğü
Hükümet Caddesi
Vilayet Binası, Edirne

İletişim
0(284) 213 91 80
www.edirne.gov.tr
edirnedergisi@hotmail.com

Kapak Fotoğrafı
Alp Eren

İçindekiler

- 2 Araştırma / Doç. Dr. Müberra Gürgendereli
Nev'nin Edirne Gazeli
- 3 Şiir / Benu Müslü
Bir Tren Vardı
- 4-11 Şiirler / Mustafa Hatipoğlu
Göçün Gözyaşı İçinde Saklı Anatomisi
- 12-15 Söyleşi / Yrd. Doç. Dr. Rifat Gürgendereli
Kitaplara, Kültüre Adanan Bir Ömür, Özlem Ağırgan
- 16-21 Deneme / Doç. Dr. Ridvan Canım
Yoycular Şehri Edirne
- 22-23 Rortne / Fahri Tuna
İstanbul Türkiye'dir
- 26-29 Çykü / Seyda Koç
Göğün Beşinci Katı
- 30-32 Anı / Bahyan İsen
Edirne'de Bağ Bozumu
- 33-39 Araştırma / Haluk Kayıcı
Edirne'de Ecnabi Misafirlerin Kabulleri Hakkında
- 40-42 Araştırma / Cengiz Bulut
Hacı Adil Bey'in Mağrur ve Mağdur Mektupları
- 44-45 Edirne Mutfağı / Yrd. Doç. Dr. Rifat Gürgendereli
Keçi Patisi ve Akıtma
- 47 100 Yıl Önce-Sonra / Behiç Günalan
I. Murat Anadolu Lisesi

Nev'î'nin Edirne Gazeli

Sadeleştirme: Doç. Dr. Müberra Gürgendereli

Asıl adı Yahyâ olan Nev'î, 16. yy'da yaşamış önemli bir divan şairidir. 1533 (H.940) yılında Malkara'da doğmuş, ilk öğrenimini Halvetî şeyhlerinden olan ve aynı zamanda sıbyan mektebi hocası olan babası Pir Ali'nin yanında görmüş, medrese eğitimi ise İstanbul'da Molla Ahaveyn adıyla tanınan Karamanî Ahmet ve Mehmet adlı iki kardeşten almıştır. Hocası Mehmet Efendi 1558'de Edirne Bayezid Medresesi'ne atanınca onunla birlikte Edirne'ye gelmiştir. Bir müddet Edirne'de kaldıktan sonra, Gelibolu ve İstanbul'da medrese hocaları ve daha sonra da şehzade hocası yapılmış olan şair, 1595'te kazaskerlik rütbesinden emekli olmuş, 1599'da vefat etmiştir. Zevkî ve sade şiirlerinin bulunduğu Divan'ı başta olmak üzere, pek çok eseri mevcuttur. Şair aşâğıdaki Edirne gazelinde; Edirne'nin muhteşem tabiat güzelliklerini ve şehrin eski amansız kıyılarını anlatır.

Cây-gâh-ı zevk ü 'âlemdir fezâ-yı Edirne Cüylar âyine-i 'âlem-nümâ-yı Edirne

(Edirne'nin güzel gökyüzü ve uçsuz bucaksız geniş alanları, birer zevk ve eğlence mekânıdır. Bu şehrin nehirleri olan Meriç, Tunca, Arda ve Ergene'nin suları o kadar berrak ve parlaktır ki; bu halleriyle cihanı gösteren bir aynaya benzerler.)

Sim ü zer şeklin tutup berg-i hazân ile sular Serv-i nâzım eyledi mâ'il havâ-yı Edirne

(Edirne'nin sonbaharı da bir başka güzeldir. Altın rengi hazan yapraklarıyla, gümüş renkli nehirler bir araya gelince servi boyulu sevgiliyi Edirne'ye ve Edirne havasına meylettirirler.)

Sebbe-zâr isterse gönülün var Hıdırlık seyrine Cân başlaşır mürdeye seyr ü safâ-yı Edirne

(Eğer gönülün bağ bahçe ve yeşillik isterse, Edirne'nin mesire yeri "Hıdırlık"ta gez, dolaş. Edirne'nin mesirelerinde dolaşıp sefa sürmek, insana canlılık verir, ölüyü bile diriltir.)

'Arz ederler 'âşik-ı dil-teşneye bûs u kinâr Cüy-bârın her biri bir dil-rübâ-yı Edirne

(Edirne'nin nehirlerinin her biri, tıpkı bir Edirne güzeli gibi gönül susamış olan âşikler, sahillerine davet ederler.)

Korkarın şol mihrî yok dilber gibi âhr Edirne Ateş eyler yerimiz Nev'î şîtâ-yı Edirne

(Ey Nev'î! Edirne'nin kişi o kadar sert ve soğuk geçer ki, korkarın em sonunda, o vefası ve muhabbeti olmayan güzel sevgili gibi, bizi ateşe mahkum eder. Ateşin başından hiçbir yere ayrılmaz hale geliriz.)

Bir Tren Vardı

Bir tren vardı orada
Geçmişin raylarından sürüklenen
Bir kadının siyah saçından kopup gelen
Mektuplardaki kelimeleri silip geçen
Geçemeyen dağlardan
Gönülde kalan, geçemeyen
Rüzgâr yeleli atların ayaklarında ezilen
Ezilmiş bir parça ekmek gibi parçalanan,
parçalanmayan
Bir tren vardı orada

İnsanların sesleri vardı ve cund
Ayak sesleri göçün kulaklarında yankılanıdı
Dermiyan
Evet, ortada kaldı kelimeler ile bebekler
İçimizdeki haykışlar,
kâh İstanbul'da, kâh Bursa'da, kâh Edirne'de

Orada da trenler vardı,
gaflet istasyonunda
Bir şeyler söylendi giderken, gelmediler
İcaz da değildi anlatılanlar, gelmediler
Gidenler bir göç anlamı taşıdı sözlüklerinde
Bir de tren hayallerde
Kalanlar semaverde çay hikâyelediler, elediler, pişirdiler
Şeker karıştırdılar acılara

İçimizdeki yitim acıları,
kâh Üsküp'te kâh Prizren'de kâh Sofya'da

Oradan trenler geçtiler
Mendillerde kasvet
Trenlerde yüzler camlara hesaplaşırken
Yalnız eller havada kaldı
Ve gözler uzaklara savuştı.

Şiirler

Göçün Gözyaşı İçinde Saklı Anatomisi

Mustafa Hatipler

Fotoğraflar: Bekir Gökalın

Göç; yüreğin göğüs kafesinden sökülüp yola çıkmanın adidir aslında...

Bazen "karlı kayın ormanında geceleyn" yürümek, bazen 600 yıl yaşana toprakları; "Pılımızı pırtımızı, çulümüzü çaputumuzu, tasımızı tarağımızı topladık, yarı yola çıkıyoruz. Kedimizi, köpeğimizi, çiftimizi çubuğumuzu, bağımızı bahçemizi, evimizi barkımızı, mezarlardaki ölülerimizi ve şehitlerimizi buralarda bırakıp gidiyoruz. Aklimiz ve gönlümüz hep buralarda kalacak." diyerek apansız terk etmektedir...

Göç; gözyaşındır aslında...

Gözyaşına saklanmış bir ömürdür... Bazen, "ihraç iskelelerinden kabul iskelelerine ve kabul iskelelerinden iskân mntıkalarına," sevk edilmek bazen de evini barkını terk edip sadece toprağa, camiye veya kiraathaneyeye sığınmaktır...

Göç; dağların ağlamasıdır aslında...

Ağaçların bir daha asla yeşillenmemek üzere kuruması, derelerin çağlamadan akmasıdır... Bazen "nerden geldim İstanbul'a tutuldum kaldım avare" diye çiğlik atmak bazen de geride bırakılan anne için baba için ağıtlar yakmaktır...

Göç; bir haykırdır aslında...

Yalnızlığın ve çaresizliğin denizinde, yanmış gemilerle yanmış limanlara sığınmak ve sonra uykusuz gecelerde bu yalnızlığın ve bu çaresizliğin libasını kuşanmaktır...

Göç; gitmektir aslında...

Bir daha geriye dönme hayallerini bir çeyiz sandığına görmek gitmektir... Geriye dönüp son bir bakışın içine gömülen ve orada son nefes kadar saklanan ne varsa odur göç...

Göç; beklemektir aslında...

Bazen hareket etmek üzere olan bir treni beklemektir. Bazen doğum sancısı içinde bir anneyle doğumu bazen nefeslerin durduğu anlarda ölümü beklemektir, bazen de "Bir posta katan gibi simsiyah dumanlar dökerek/Bazan gelmesi beklenen bazan ansızın çıkagelen Haberler" beklemektir "mektuplar" beklemektir...

Göç; bir biçanın eti kesmesiydi aslında... Tam da "Ben bir göçmen kızı gördüm Tuna boyunda" derken...

Tam da "Böyledir göç dendi mi/Ayırır gövdeyi kökten" derken... Tam da "bir fırtına tuttu bizi deryaya saldı/o bizim kavuşmalarımız a yarım mahşere kaldı" derken...

Göç; umuttur aslında...

Kimi zaman bitmek bilmeyen yolların kahında güç veren umut bazen Kapıkule'de "Türkiye'ye Hoş Geldiniz" levhasında parlayan umuttur...

Göç, biraz hüznün biraz hasret, biraz gurbet, biraz ezilmek çokçası Rumelidir ve Rumeli diliyle yazacaksak eğer

"insan zıyanlığı" dir aslında...

I. yollara düştüler

Bir gece, apansız
Evlerini, bahçelerini arkalarında bırakarak
Ümit yapıpına sararak sevdalarını
düştüler yollara...

Hasret fırınında pişmiş bir parça ekmek,
Sevda pınarından bir parça su vardı azık torbalarında

Bir gece, apansız
Soylu bir sükutu kuşanarak,
Çeşmelerini, kuzularını, o yılın hasadından arta kalan ürünlerini
Babalarının, analarının kabirlerini bırakarak arkalarında
düştüler yollara...

En güzel esvapları, urbaları, kadife gelinlikleri,
Yeşil ölümlükleri vardı azık torbalarında...

Bir gece, apansız
Bütün yıldızları avuçlarına sığdırarak göklerinin
Ayı ve güneşi berrak sularla yıkayarak
düştüler yollara...
Henüz açmamış bir gül içinde gözyaşları,
Yazılmamış bir defterde türküleri vardı azık torbalarında...

Bir gece, apansız
Nasıl ve nerede biteceğini bilmedikleri,
Kiminle ve kimsiz biteceğini bilmedikleri,
Nedenlerini ve niçinlerini bilmedikleri bir yolculuk için
düştüler yollara...
Biraz ümit vardı, çokça sabır vardı,
çokça ezizete tahammül vardı azık torbalarında...

II. geldiler ve yaşadılar

Geldiler,
Günlerce süren zor bir yolculukta yaşadıkları
Geldiler,
Benizleri solgundu,
Düşleri yorgundu,
Umutları vurgundu,
Gönülleri bir nebze dargındı zamana...

Geldiler,
Denizin tuzunda bıraktıkları sevda türkülerini.
Geldiler,
Denizin tuzundaydı,
Yüreklere durmuş bedenleri sevdiklerinin...
"Amman bre moreto" dediler,
Elmas bir bakış çiziyordu yüreklerini
Yüreklere yangın yeriye;
"Amman bre mora" dediler...
O yüzden bir daha hiç deniz görmek istemediler...

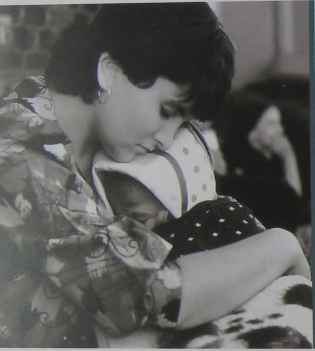
Geldiler,
Rüzgârda üşüyen gül gibi,

Dağı dağa bağlayan yol gibi,
Erken baharlarda savrulan kül gibi,
Gövdeden kopan dal gibi,
Suyu çekilmiş göl gibi,
Su almış bir kayık, ipleri çözülmüş sal gibi,
Güneşi kaybolmuş çöl gibiydiler...

İrmaklarının adlarını unuttular ilkin,
Sonra derelerinin, pınarlarının adlarını
Sonra dağlarının, köylerinin adlarını unuttular...
Gustulup'ü, Bizova'yı, Kusturni'yi, Prodrön'ü,
Parpišten'i, Gabrišten'i, Srayišten'i unuttular ...
Sonra Vodina'yı unuttular...
Bir Selânik kaldı unutmadıkları,
unutamadıkları...

Beyaz kalesiyle Selânik...
Bir deniz,
bir liman,
ve bir gemi...
Karantina, tasfiye emirleri...
Bir de yollarda perişan halleri...

Ayşeleri "aşe"ydi onların
Hafizeleri hafız...
Hasanları asan, Hüseyinleri üsin'di...
Alibey'leri alibegaydı...
Yanmış ormanlardan fırlayan geyikler kadar ürkektiler
Gözleri bağlı dövüşecek kadar güçlü ve yiğittiler
Ateşe, güneşe,
varlığa ve yokluğa meydan okuyacak kadar gözüpektiler...
Bıkmadan usanmadan yıllarca;
Karaağaç'ın sulak toprağına,
Kirişhane'nin kumsalına,
Kıyık'ın bağılığına, Dörtkaya'sına,
Yıldırımın Topyolu'na, Filderesi'ne, Dafina'sına
Yıllarca bıkmadan, usanmadan
Sabir ektiler, çile ektiler...
Çocuklarının gönüllerine; edep ektiler,
Saygı ektiler, sevgi ektiler, dostluk ektiler...
Onlar aslında ne sadece muhacir, ne mübadil,
Ne sadece Karacaovalı, ne Doyrıanlı, ne sadece Kayalarlı'yıldılar;
Onlar topyekün yanmış bir gönül,
Sevgi harmanında dövmüş bir yürektiler...

Sevgilerini, sevdikleri insana bir kere
yüksek sesle söyleyemeden
Yıkık ve eski evlerin loş odalarında
Terkedilmiş bağlarda, yıkılmış bahçelerde,
Kuş uçmaz kervan geçmez yerlerde yaşadılar...
Meriç'in soğuk sularına,
Tunca'nın davetsiz taşkınlarına yakalanarak yaşadılar...
Aslında yaşamadılar;
Geldiğinin ertesi sabahında
Karaağaç istasyonunda
Gemide felç inmiş annesini kaybeden
Bir insan nasıl yaşarsa o kadar,
Gemide ölen kızını denize bırakmış
Bir insan nasıl yaşarsa o kadar,
Kardeşlerini, annesini, babasını
Bir daha hiç göremeyen ve bir haber dahi alamayan
Bir insan nasıl yaşarsa o kadar,
yaşadılar...
Bir gece apansız geri dönecek gibi yaşadılar...
Nilüfer çiçeği gibi yaşadılar,
Hayatın üzerinde ama köksüz
Babalарının, annelerinin, dedelerinin çok uzaktaydı kabirleri
Bedevi bir karanlık düştü şarkıların üstüne...

Dağlarını özlediler Kaymakçalan'ın
Camilerini özlediler
"Yavayra" larını özlediler yani ulu büyük çınarlarını...
Şelâlelerini özlediler Vodina'nın
Komşu köy düğünlerine giderken
Ayaklarını ıslatan derelerini özlediler
Ayrılrken arkalarından feryâd eden çeşmelerini özlediler
Yan yana yaşadıkları Rumları, Ulahları özlediler...
Koyunlarını, tarlalarını, bağlarını, evlerini özlediler...
Şarkılarını türkülerini, pesnalarını özlediler...
Kırılan bir sırça gibi parçalandı düşleri
Hatıraların solgun sayfalarına sığındı
en sonunda özlemleri...

Bu yüzden;
"Selanik içinde selam okunur
Selamın sedası cana dokunur
Gelin olanlara kına yakılır" derken ağladılar...
Bu yüzden;
"Vurun davullar çaydan aşağı" derken ağladılar...
Bu yüzden;
"Dayler dayler viran dayler
Yüzüm güler kalbim ağlar" derken ağladılar...
Bu yüzden;
Birbirlerine "civan alışımı gördün mü" diye sordular...
Bu yüzden;
"Söyle bana göçmen kızı annen var mıdır" derken ağladılar...
Bu yüzden;
"Arda boylarını ben kendim gezdim" derken ağladılar...
Bu yüzden;
Hep "çıkayım gideyim şu urumelme,
Arzuhal vereyim Mehmet beylerbeyine
Kimileri sarayım yar senin yerine" derken,
Çıkayım gideyim bir uçtan uca,
Göstereyim sana Mehmet aylık nice,
Kurbanlar keseyim döndüğün gece" derken hep gizli gizli ağladılar...
Bu yüzden;
"Bülbülüm altın kafeste
öter aheste aheste" derken ağladılar...
Bu yüzden;
Ata yadığı olarak,
Hüznü sakladılar çeyizlerinde;
Çerçevesiz bir resim gibi...

III. ve gittiler

Türkülerini suya deydirdiler
Yıldızları yeniden koydular gökyüzüne birer birer
Ayları hep dolunaydı...
Vardar ovasıydı gönülleri
Tutkuları Tuna'ydı...
Sevgileri ok, hasretleri yaydı...
Yüreklere hep saf, hep temiz, hep arıydı...
Hiç açmadan;
Gül, karanfil ve hatmi çiçeği buhurlarıyla kapattıkları sandıklarını,
Kadife elbiselerini bir kere olsun giymeden,
Arkalarında,
Göz nuruyla yaptıkları
Oyalarını, nakışlarını, kanaviçelerini,
Hasretlerini, düşlerini,
Seferat bir şarkıya benzeyen özlemlerini
"Bir gün geriye dönme" hayallerini bırakarak
gittiler...

Soylu bir sükutla gelmişlerdi,
On dört numara gaz lambasının isine
karıştırarak hüznelerini
Sevgilerini harman yerlerinde unutarak
mor ikindilerde
Yine soylu bir sükutla
Arkalarında,
Nergis kokusunu,
Gülü, gece sefasını, aslanagzını,
Karanfili, fesleğen kokusunu,
Hatmi çiçeğini,
İğde kokusunu
Ve sardunya kokusunu bırakarak
gittiler...

Yaşadıkları yerlerde,
Durur hala kokuları...

Söyleşi

Kitaplara, Kültüre Adanan Bir Ömür;

Özlem Ağırhan

Yrd.Doç.Dr. Rifat Gürgendereli

Fotoğraflar: Bekiç Günelen

Özlem Ağırhan, üniversite yıllarımızın Edirne İl Halk Kütüphanesi Müdiresi. Kitaplara, kültüre adanan bir ömür... Edirne'nin köklü ailelerinden birine mensup olan Özlem Ağırhan; ciddiyeti, nezaketi ve güzel Türkçesiyle yolu kitaptan, şirden geçen Edirnelilerin tanıdıkları bir isim. Öğrencilik yıllarında tanıdığı Özlem Ağırhan'la Edirne dergisi okurları için bir söyleşi yaptım, mutluluk ve gururla...

Sevgili Özlem Ağırhan, ailenizi ve kendinizi dergimizin okurları için tanıtabilir misiniz?

Ben Edirne'nin yerlisiyim. 1 Kasım 1945 yılında Sokullu Hamamı'nın yanında iki katlı bir evde doğmuşum. Dokuz kuşak önce Konya'dan gelmiş atalarım. Büyükanmem Hamamcılar sülalesinden olup, yedi tane hamamları varmış. Tahtakale Hamamı'nı sattıkları dönemde hatırlıyorum. Yine Tahtakale Hamamı'nın orada bir de Fenaî Camii varmış, şimdi yıkılmış, o camiye de büyükanmemin dedesi yaptırmış hayır olarak. Annem Saim Gürsel, Şenkal kızlık soyadı. Babam Ahmet Gürsel. İki kardeşiz, ağabeyim Ersin Gürsel de aile bireylerimizin birçoğu gibi öğretmeni. Ben kaideyi bozmuşum kütüphaneci oldum ama yine de hep eğitim camiasının

içindeyim. Annemle babam Uluğ Turanloğlu sayesinde tanışmışlar. Babam Kepirtepe'de Müdür Yardımcısı olduğu 1945 yılında rahmeti olmuş. Ben iki ay sonra doğmuşum. Baba tarafım Bulgaristan'dan göç etmiş. 23 Nisan 1971 yılında Mehmet Bey'le evlendik, Ahmet Özgür ve Veysel Önder adlarını iki oğlum var. Allah uzun ömürler versin iki de torun sahibiyim, İpek ve Alp İhsan.

Çocukluğunuzdaki Edirne ve eğitim hayatınız hakkında bilgiler verir misiniz?

1953 yılında büyük bir deprem olmuş Edirne'de, bizim evin de bir duvarı çatlamış o depremde, Merkez

Bankası'nın olduğu yerler hep arsa o zamanlar, çadırlar kurulmuştu. Biz de bir süre çadırda yaşadık. Depremden sonra dedem, Üçşerefeli caminin karşısında Polisevi'nin yanındaki evi satın alıyor. Orada oturduk hep. İlkokul 1. sınıfa İnönü İlkokulu'nda başladım, sonra Gazi Okulu'na gittim. Belediyenin karşısında iki katlı Gazi Okulu vardı. Arakasındaki yıkıntı, harabe yerlerden geçerek çocuk kütüphanesine çekinerek giderdik. Şimdi temellerini kazıyorlar, biz ilkokula giderken harabe halindeydi, içlerinde oturanlar da vardı. Bundan başka hatırladığım, Halk Eğitim Merkezi salonundaki resimleri yapan Emin Çizgin'in kızı Nihal, sınıf arkadaşımıydı, birlikte babasını ziyarete gitmiştik, salonda iskeleler kurulmuş, üzerinde tabloları yaptığını hatırlıyorum Emin Çizgin'in. 1954-55 yılları olmalı.

Daha sonra Atatürk Ortaokulu'na gittim. 1956 yılında camiye bakan tarafta sınıfımız vardı, üç sene boyunca aynı sınıfta okuduk. Uluğ Turanloğlu, Türkçe öğretmenimizi, annemin de okul arkadaşı. Şiiri, edebiyatı sevdi. Biz... Sarı gülü pek severdi, gözüne girebilmek için herkes sarı gül getirirdi Uluğ Hoca'ya. 1960 yılında Edirne Lisesi'ne başladım. Aşşekadim'daki binaya, Karanfiloğlu'ndan yürüyerek gidiyoruz. Derslerim hep iyiydi, resim yarışmalarına da katıldım. Ödüller aldım. Lisede arkadaş gruplarımız vardı, onlarla gezerdik, Gazi Parkı'nda otururduk. Lisedeyken izciydim, törenlere katılırdık, 10 Kasımlarda Atatürk Heykeli'nin iki yanında biz izciler beklerdik. O zamanlar Atatürk Heykeli, şimdiki fiskeyilerin yerinde ön kısımdaydı. Liseden mezun olduğum ilk yıl istediğim üniversiteye gidemedim, bir işe de başlamadım. Bir yıl daha çalıştım, Güzel Sanatlar Akademisi'ni okuyordum. Çizimlerden geçtim ama mülakatta edileler, taşradan geliyoruz, çekingen biriydim ben. Alman Dili ve Edebiyatı'nı kazandım ama onu da istemedim, yeni kurulan İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü'ne kaydoldum. İki sertifika Kütüphanecilik, iki sertifika sosyoloji dersleri aldım. 1969 Şubatı'nda mezun oldum.

Özlem Hanım, kitaplara ve kütüphanelere bir ömür adadınız. Göreve başladığınızı yılları, Edirne İl Halk Kütüphanesi'nde geçen yıllarınızı anlatmanız mümkün mü?

İlk görev yerim İstanbul Fath Ali Emri Kütüphanesi'ydi. Mehmet Bey'le de orada tanıştık. 1969 yılı Kasım

ayında Edirne İl Halk Kütüphanesi'ne atandım. 14 yıl Müdür Yardımcılığı, 7 yıl Müdürlük, 2 yıl Kültür Müdür Yardımcılığı görevlerinde bulundum. Bir yıl kadar Atatürk Ortaokulu'nda resim derslerine de girdim. Toplam 23 yıl çalıştım. 1993 yılında emekli oldum. Benim çalıştığım dönemlerde kütüphane çok kalabalık olurdu, Aşşekadim'daki kütüphaneye üç katlıdır. Her yer dolardı, sandalyeler numaralıydı ve 400 kadar sandalye vardı. Sırayla beklerin, okuyucunun biri çıkınca diğeri girdi, o kadar ilgi vardı Kütüphaneye... Her kesimden de insan gelirdi. Kütüphane Haftaları çok renkli geçirdi. 11 tane de "Edirne İl Halk Kütüphanesi Bülteni" çıkardı o dönemde, şimdiki o bültenler sahalarda satılıyor, iyi paralarla. Selimiye Yazmalar Kütüphanesi. Edirmemiz için çok özel bir kütüphane, ne mutlu ki Süheyl Ünver'le 15 gün bir arada çalıştık orada. Ratıp Kazancıgil, Oral Onur, Nail Bayraktar, Hüseyin Yıldız, Süreyya Dumlul, Prof. Dr. Günay Kut ve nice saymadığımız ünlü araştırmacılar o dönemde yazmalar kütüphanesinde çalışmışlardı. Şairler de ayda bir şiir okumak için kütüphaneye gelirlerdi, bir salon tahsis etmiştik onlara 1976 yılından bugüne, gelenek haline geldi, Ozan Ağacı Dergisi şairleri halen her ayın son Cumartesi günü bu geleneği devam ettiriyorlar.

Edirne'nin kültür hayatı içinde Selimiye ve İl Halk Kütüphaneleri önemli bir yere sahip. Okuyucularımıza ilişkin gelecek hatıralarınız var mı bu kütüphanelere ilgili?

1976 yılıydı galiba, Latif Bağman emekli olacak, kütüphanenin vekaleti benede, Latif Bey gitmeden kitapların sayımını yaptık, teslim aldık. Kitapların bütün zimmeti benim üzerimde, oradan son bir defa Selimiye'ye gittik. Kütüphanenin kapısına bir araba dayanmış, içine Selimiye'deki o şaheser yazmaları dolduruyorlar. Zamanın Vakıflar Müdürü, çilingir getirmiş, açtırmış kapıyı, bunların hepsi Vakıfların malıdır diyerek bütün kitapları yükletiyor. İyi ama bizim demirbaşaya kayıtlı, o canım eserler kim bilir ne olacak, nereye götürülecek... Sonra polisler geldi, kitapları geri aldık. Ali Rıza Ataktürk, o dönem Edirne gazetesinde yazmıştı bu olay.

1982 yılında Selimiye Camii tamir edilirken, yazmalar kütüphanesindeki kitapları tek tek korumalı kutulara koyduk, Şubat ayıydı 15 gün kaldık, çok soğuktu, çay bardaklarıyla ısınmaya çalıştığımızı hatırlarım. Meslek hastalığı olan toza ve neme karşı alerji de burada başladı. Bu derece emek harcadık, ata yadigarlarını korumak ve günümüze ulaşmasını sağlamak için. Daha sonra Ayşekadın'daki İl Halk Kütüphanesi'ne taşındık. El yazması kitaplar, cami tamir edilene kadar orada kaldı. Sonra yerlerine yerleştirildi.

İlgilinç bir hatıram da Selimiye'nin tavan süslemeleriyle ilgili... Selimiye'nin orijinal süslemeleri de yazmalar kütüphanesi tavanından çöktü. Analıyanların yaptığı restorasyon sırasında Selimiye'nin orijinal süslemeleri kaybolmuştu. Selimiye'nin süslemeleri, kütüphanede kalan orijinal süslemelere uygun olarak yeniden yapıldı. Ayrıca 1905 yılında çekilen ve 1930 yılında Ekrem Demiryar tarafından Selimiye Kütüphanesi'ne bağışlanan albümdeki resimlere bakılarak kubbe motifleri de yenilenmiştir.

Çocuk kütüphaneleri çok önemlidir, bu düşünceyle Kaleiçi'nde o dönem Yetiştirme Yurdu olan Türk Ocağı binasının arkasındaki İtalyan Kilisesi'ni, çocuk kütüphanesi olarak açmak istedik. Gerekli yazışmaları yaparak kitap, masa, sandalye ve dolap gibi gereçleri temin ettik. Kütüphane olması kabul edildi, anahtarları aldık, binayı hazırlayacağız. O arada Mimarlık Mühendislik Akademisi açılmış Edirne'de. Biz bu binayı alacağız, orada çalışma yapacağız dediler, elimizden

anahtarları aldılar. Ama bir şey yapamadılar da... Bu nedenle çocuk kütüphanesini kuramadık. Malzemeleri köylerde açtığımız kütüphanelere verdik. Şevket Süreyya Aydemir'in kütüphanesini alması İl Halk Kütüphanesi'ne bağışlamak istedi, 1975-76 yılları. Şartları, ayrı bir bölüm halinde sergilenmesiniydi. Ankara'ya Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'ne yazdık, ama ayrı bölüm olmasını kabul etmediler. Bütün eserler Dewey sistemine göre dizilecek dediler. Alamadık kütüphaneyi Edirne'ye, hatırladıkça üzülürüm.

Sevgili Özlem Hanım Edirne'de sivil toplum kuruluşlarında görevler yapıyorsunuz, Ozan Ağacı dergisi, sempozyumlar, katıldığınız şiir günleri bunlardan da bahsedermisiniz?

Emekli olduktan sonra yerel bir televizyonda "Çeşni" adında Edirne'yle ilgili bir kültür sanat programı hazırladım ve sundum. Oyuk ve özellikle şiir, hayatımda önemli bir yer tutuyor. Emeklilikte Mehmet Bey'le Özlem Kitabevi'ni açtık, şairlerin ve yazarların uğrak yeri, Ozan Ağacı Dergisi'nin merkezi oldu. Kitabevini 1996'da açtık 2006'da kapattık. 1999 yılında Mehmet Bey'le birlikte çıkartmaya başladığımız Ozan Ağacı Dergisi şu anda internet ortamında yayımlanıyor, dergi 88 sayıya ulaştı. Edirne'deki yerel gazete ve dergilerde çeşitli yazılarında yayımlanıyor.

"Dünden Bugüne İsimler Sözlüğü" adlı biyografi kitabım var, şiirlerim "Arala Yüreğini Sevgiye" adıyla yayımlandı. Basım bekleyen yeni şiirlerim de var. Ayrıca "Edirne Esnaf Sanatkarları Odaları Birliği" için arşiv olacak bir kitap hazırladım. O da yakında basılacak. Edirne'de ve Türkiye'nin pek çok yerinde 9 sempozyuma bildirilerimle katıldım, ayrıca 7 ayrı karma resim sergisine katıldım. "Türkiye Edebiyatçılar ve Kültür Adamları Ansiklopedisi"nde ve çeşitli antolojilerde yer almaktayım. Aynı zamanda İLESAM üyesiyim. Edirne Türk Kütüphaneciler Derneği, Edirne Yerel Tarih Grubu, Edirne Kent Konseyi, Edirne Kültür ve Sanat Derneği'nde kurucu üye olarak bulundum, üyeliklerim halen devam ediyor.

Edirne ile ilgili aklınıza gelen eklemek istediğiniz hatıralar var mı?

Saat kulesinin dinamitle uçurulduğu zamani hatırlarım, bizim evimiz çok yakın olduğu için evlerimiz boşaltılır, vilayetin bahçesine topladılar bizi,

1953 yılı hâlâ içim sızlar "tamir edilemez miydi?" diye. Dedem çok iyi bir terziydi, Eski İstanbul Yolu girişinde Camilikhane'nin orada dükkanı vardı. 1958-59 Kırkpınar Ağası Ahmet Muhtar Merter'e Kırkpınar Ağası elbisesi dikmişti, mavi şayak kumaş üzerine siyah ve kaytanlarla süsletmişti. Ahmet Merter, bugünkü İstanbul Merter sementine adını veren, milli mücadelede, Trakya Paşaeli Derneği'nde önde gelen bir kişi, iri yarı 1.90 boylarında, 150 kilo gelirmiş. Edirne'nin soğukları meşhurdum. Lisede okurken ben de bir donma tehlikesi geçirdim. Karanfiloluğ'ndan İnönü Okulu'nun oraya kadar yürüdük arkadaşlarla, yerde bir karışık kar, hava çok soğuk, İnönü Okulu'nun orada kaldım. Ben yürüyemiyordum. Güç bela, çeke çeke götürdüler Edirne Lisesi'ne, revirde müdahale ettiler ayaklarımı, eski soğuklar böyleydi. Hafız Rakım Ertür, büyükanne'nin kızkardeşi Şemsi Hanım'ın eşi. Eski Cami'nin de imamıydı, padişah icazetiyle atanmıştı, atama belgesi hala müzede sergileniyor. İllokula başlaştık boynuma Kur'an-ı Kerim'i asıp okuduğunu hatırlarım, babam olmadığı için bana çok ilgi gösterirdi.

Sevgili Özlem Ağırhan, söyleşimizin sonunda neler söylemek istediğiniz Edirne Dergisi okurlarına?

Bu söyleşi için teşekkür ederim her şeyden önce, yayım kuruluşu ve Edirne Valfiliği'ne. Eşimle ben Edirne'yi seviyoruz, Edirne Kültür hayatına, çalışmalarımıza katkıda bulunmanın manevi hazzı bize yetiyor, mutlu oluyoruz. Yerel Tarih Grubu çalışmaları içinde "Edirne Sohbetleri" çalışmalarını Mehmet'le ikimiz düştükdük, Yerel Tarih Grubu devam ettirdi. Yaklaşık 70-80 yaş üzerindeki kişilerin hatıralarını kayda almaya başladık. Grup olarak 2001 yılından bu yana yaklaşık 60 civarında ses ve görüntü kaydı yaptık. Edirne hakkında çok ilginç bilgiler ve hatıralar var. Bunların çözümlemeleri görevi bana verildi, yaptıkça yayımlanmayı düşünüyorum. Kaleiçi evleri, Karanfiloluğ'un evlerine gelince pek çoğu yıkıldı gitti, korunabilseydi Safranbolu, Taraklı gibi olabilirdi bu evler, inşallah kalanları koruyabiliriz. Edirne ile ilgili yayımlar arttı son dönemlerde. Bunlar güzel şeyler. Yerel değerlere, yerel şair ve edebiyatçılara da önem verilmeli. Kültürel toplantılar aynı günlerde denk geliyor. Örneğin; aynı gece üç konser, aynı anda iki resim sergisi açılıyor. Buralara gidenlerin sayısı zaten belli, bir koordinasyon olsa daha iyi olur bence. Bu söyleşiyi yapmanızdan dolayı size ayrıca teşekkür ederim. Edirne dergisi okurlarına saygılarımı ve sevgilerimi sunarım.

Deneme

Yolcular Şehri Edirne

Doç.Dr. Rıdvan Canım

Fotoğraf: Alp Eren

Edirne her zaman bir "yolcular şehri" olmuştur. Dün öyleydi, bugün de öyle... Bazen bir seyyahın uğrayıp geçtiği, bazan bir tüccarın han ve kervansaraylarında konaklayıp hamamlarında yeniden hayat bulduğu, çeşmelerinden su içip hayır sahibine dua bıraktığı, bazan bir âlimin ilminin sadakasını vermek için medreselerine uğradığı, ilim yolculuğuna çıkan gençlerin rüyalarını süsleyen bir şehir olmuş Edirne... Ama hep bir yolcular şehri. Hep bir "geçit şehri". Rumeli fethlerinin başlangıcında Anadolu'dan Rumeline gidenler bu şehirden geçmişler... Beş asırlık misafirliğin ardından Balkan göçleriyle tekrar Anadolu'ya dönenler de yine bu şehirden geçip dönmüşler kadim yurtlarına... Avrupa'ya gidenler, Avrupa'dan gelenler için de öyle olmuş... Selâm vermişler, selâm almışlar ama hep geçip gitmişler bu şehirden...

Bir yolcu bir şehirde ne arar? Bir seyyah, bir tüccar, ilim ehil bir âlim, yüreği peşinde koşan bir derviş, geleceği arayan bir gencin o şehirden beklentisi nedir? Eski Osmanlı şehirlerinin hemen birçoğunda olduğu gibi Edirne'de de sosyal hayatın merkezi konumundaki bedestenler ve kapalı çarşılar şehri bu anlamda canlı tutan, yolu bir şekilde bu şehre düşenlerin aradıkları bulduğu en önemli mekânlardı kuşkusuz... Sultan I. Mehmed'in XV. asrın başlarında şehrin merkezinde yer alan Eski Camii yakınlarında yaptırmış olduğu bedesten bu eserler arasında en önemli olanıydı Edirne'de... Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde sözü edilen "Eski Bedesten" de herhalde bu yapı olmalıdır.

Batılı seyyahların "bazaar" dedikleri kapalı çarşılar, bir zamanlar hiç kuşku yok ki bugünün AVM'leri idi... Bedestenler ve kapalı çarşılar, ekmeğinci ticaretle

uğraşarak sağlıklı yolcular için en gözde uğrak yerlerin başında geliyordu... Bosnalı bir Paşa... Sadrazam Semiz Ali Paşa... Bosna nere, Edirne nere dememiş... Yıl 1568... Mimar Sinan gibi bir dehâ var tabii yanında... Ellerinin dokunduğu yerde güller açan bir büyük usta... Osmanlı mimarlık sanatının şaheserleri onun bereketli elleriyle Osmanlı mülkünü ihyâ ediyor... Elbette Edirne de bundan nasibini alabilirdiğince alıyor... İşte Ali Paşa Çarşısı... Şehrin merkezinde yer alan en büyük kapalı çarşı o... Alanlar değişti, satanlar değişti ama o hiç değişmedi... Ve İşte Selimiye Camii'nin şehre bakan tarafında bir başka güzel eser... Esasen camiye gelir getirme düşüncesiyle inşa edilen Selimiye Arastası, Ali Paşa Kapalı Çarşısı kadar değil belki ama, Mimar Sinan'ın bu şehirdeki önemli eserleri arasında yine de... XVII. asırda bir ara haffalar çarşısı olarak kullanılan bu yapının uzunluğu 225 metre... Ve tam 124 dükkânı var içerisinde...

Bir şehre yolu düşen yolcu ne ister, ne beklere demiştik... Öncelikle han ister, hamam ister, kervansaray ister herhalde... Belki birkaç gün barınabileceği imaret ister, yorgunluğuna şifa olacak buz gibi suları olan çeşmeler ister... Edirne kervansarayları arasında en muhteşemi ve mimarî açıdan da en değerli olanı, Kânûnî'nin ve

Hürrem Sultan'ın dâması meşhur Rüstem Paşa'nın, yine Mimar Sinan'a yaptırdığı, şehir merkezindeki Rüstem Paşa Kervansaray'ıdır. Mekânın cennet olsun Sinan... Edirne seni kıyamete kadar hayırla yâd edecektir. Bugün bu kervansaray yine eskisi gibi yolcularını ağırlamaya devam ediyor... Çoban Mustafa Paşa'yı ve onun Edirne'ye bıraktığı emanetini bilir misiniz peki? Bilmenize elbette imkân yok! Çünkü hicri 931, milâdi 1524-25 yılında yapılmış İki Kapılı Han'ı Çoban Mustafa Paşa... Yaptırması yaptırmasına da bu han emsalleri kadar şanslı olamamış ve 1935 yılında Belediye yönetimi tarafından yıktırılmış ne yazık ki... Kendisi gibi "iki kapılı bir han" olan şu yalan "dünya" ona bir ismi bile çok görmüş olmalı! Ve İşte Edirne'de bugün ayakta kalabilmiş bir başka kervansaray... O da Sultan I. Ahmed'in isteği üzerine 1609 tarihinde Aşşekâdın semtinde Ekmekçiâde Ahmed Paşa tarafından inşa ettirilmiştir... Bulunduğu semte, hemen karşısında yer alan zarif mi zarif bir camiye adını veren hanımefendi ona da adını vermiş... Aşşekâdın Hanı... Ama çokça Ekmekçiöğlü Ahmed Paşa Kervansarayları olarak tanıyoruz biz onu... Şimdi geçmişteki lihtifamlı günlerini arar gibi o da... Bir zamanlar içindeki zarif dükkânlarından etrafa yayılan binbir çeşit baharat

kokusuyla önünden gelip geçeni sarhoş etmeye yeterken, şimdi bir gül ve karanfil kokusuna hasret kalmış âdetâ.. Yolcular şehri Edirne'de kuruluşmuş hanlar ve kervansaraylar kuşkusuz bunlardan ibaret değildi.. Meselâ biz bu şehirde bir zamanlar Araçlar Hanı adıyla bilinen Esirci Hanı'nın yıkılarak yerine Askerî Rüşdiye'nin yapıldığını biliyoruz.. O zaman "Askerî Rüşdiye nerde?" diyebilirsiniz! Biz zamanların beş yıldızlı hanları olan Halil Paşa Hanı, Gümrük Hanı, Selimiye Camii yakınlarında olduğu belirtilen Yemişkapı, Balkapanı, Unkapanı, Hacı Alemüddin Hanı, Mezid Bey ve Çubukçular Hanı şimdi neredeler? Yerini gösterecek kaç kişi çıkar? Kimisi yanmış, yakılmış; kimisi "eskiye rağbet olsaydı bu pazarına nur yağardı!" umursamazlığı içinde göz göre göre yıkılıp gitmiş..

Yolcu yorgun insandır.. Yoldaki insandır çünkü.. Ve dinlenmek ister, rahatlamak ister yolcu.. Hamam ister yani.. İşte Edirne'de yolcu olsun, yerli olsun halka açık büyük hamamların inşası, bu şehrin eski sakinleri olan Bizanslılar dönemine kadar gider. Esasen Osmanlı medeniyeti bir "Su Medeniyeti" değil midir zaten.. Dolayısıyla suyla haşır-neşir olmuş, suyla birlikte

yaşamayı bir kültür haline getirmiş böyle bir toplumda bu yaşama tarzına uygun bir sivil yapılaşmanın gelişmesi de elbette çok doğal olmalıydı.. Ancak Osmanlı mimarisinin tabii bir yansıması ve bir gelenek olarak hamamlar, Osmanlı şehirlerinde 15. asırdan itibaren görülmeye başlar. Ve kısa süre içerisinde de Anadolu ve Balkanlara yayılır.

Esasen bir "Edirne tarihi" olan Enisü'l-Müsâmirin'i yazan Abdurrahman Hibrî Efendi, bu eserinde, 16. asırda Edirne'de 33 hamamın varlığından haber verir bize.. Ve ardından da bunların ancak 22 tanesinin açık olduğunu, halka hizmet verdiğini söyler. Hibrî'ye göre Edirne'deki en eski hamam Kaleiçi'nde Bizanslılardan kalan Çukur Hamam'dır. Fetihden sonra bu şehirde yapılan ilk hamam ise muhtemelen bir külliye'nin parçası olarak yine Kaleiçi'nde yer alan Halebî Hamamı olur. Kaynaklar, aynı semtte Çuhacılar Hamamı ve Yerakan Hamamı adıyla iki hamamın daha bulunduğunu yazırlar. Bu devirde Sadrazam İshak Paşa tarafından yaptırılan Tahtalı Hamam ile İbrahim Paşa'nın eşi Hindü Hatun vakfiyesi olan Kazasker Hamamı'ndan ise ne yazık ki geriye bir şey kalmamış günümüzde.. Bugün Selimiye Camii yakınlarında, bir zamanlar Eski Saray'ın bir parçası olarak

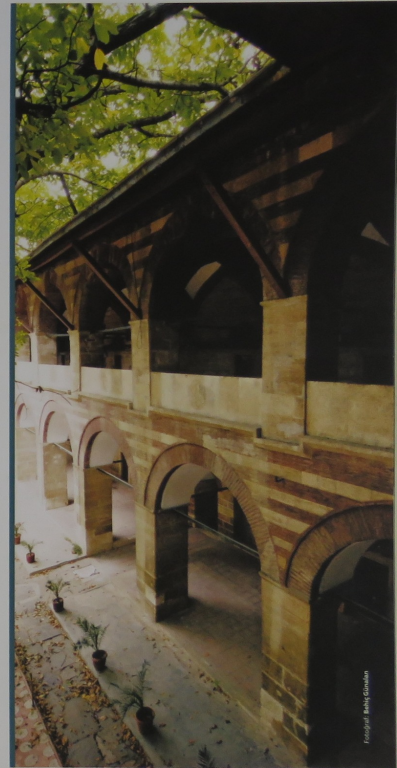
inşa edilen ve Sultan Selim Han Hamamı olarak da bilinen Saray Hamamı yakın bir zaman öncesine kadar enkaz halinde idi.. Şükür ki günümüzde bu hamam geçmişteki o ihtişamlı günlerine dönmüş, yolcularıyla yeniden buluşmanın mutluluğunu yaşamakta..

Bizde "Çifte Hamam" geleneği, neredeyse Osmanlı'nın Rumeli medeniyetini inşa hareketiyle birlikte ortaya çıkmış gibidir.. Rumeli şehirlerinde "çifte hamam" olmayan şehir hemen hemen yok gibidir.. İşte hicri 825/m.1421'de Edirne'de Tunca nehri kenarında inşa edilen ve Çifte Hamam olarak da tanınan Gazi Mihal Bey Hamamı, 1829'da Edirne'nin Ruslar tarafından işgaline kadar yorgun yolcularına hizmet verir. Bugün ayağa kalkacağı günü bekler.. Günümüzde enkaz halindeki Edirne hamamlarından birisi de hicri 832/m.1428'de inşa edilen Beylerbeyi Hamamı'dır. Şehirde, Sultan II. Murad döneminden kalma hamamlar arasında Küçükpazar semtindeki Yeniçeri Hamamı, Tahtakale semtinde aynı adla bilinen Tahtakale Çifte Hamamı, Kaleiçi'ndeki Topkapı veya Alaca Hamam ve nihayet bugün Selimiye Camii yakınlarındaki Yediol ağzında hizmetine devam eden Mezid Bey hamamları, geçmişten geleceğe uzanan bir yolculukta şehrin en önemli yapıları arasında olmayı sürdürürler.

Edirne'de XV. asrın sonu ile XVI. asrın başlarında inşa edilen hamamlar arasında İbrahim Paşa, Kasım Paşa, II. Bayezid, Mahmud Paşa ve Ahi Çelebi hamamlarının adları sayılmakla birlikte bunlar arasında sadece Kuyuk semtindeki İbrahim Paşa Hamamı'nın enkaz halinde günümüze ulaştığını biliyoruz.. Ayaktakalabilen bir başka hamam da Yeni Saray'ın bir parçası olarak Sarayçı mevkii'nde Fatih döneminde inşa edilen Kum Kasrı Hamamı'dır. Geleneğin bu şehre XVI. asırda kazandırdığı Abdullah Hamamı ile Tahmis ya da Boyacılar Hamamı ise bugün artık gerçek fonksiyonlarını icra etmekte uzaktırlar. Edirne'de inşa edilen son ve en önemli hamamlardan birisi de bir XVI. yüzyıl eseri olan Sokollu Hamamı'dır.

Yeri gelmişken belirtelim ki yolu bir zamanlar bu şehre de düşen üstadımız, seyyahımız Evliya Çelebi, Seyahatnâme'sinde Edirne'de hamamlarını anlata anlata bitiremez..

Yolcu su ister, yolcu, çeşme ister, sebil ister.. Edirne bir

Yolcular şehirdir ve bir yolculunun aradığı ne varsa vardır bu şehirde.. Osmanlı su medeniyetinin veya su kültürünün ayrılmaz bir parçası olan çeşme ve sebilleriyle, Edirne, Osmanlı asırlarında çeşme mimarisinde birbirinden güzel eserlere sahiptir.. Rifık Melül Meriç, Edirne'de 190 civarında tarihi çeşmenin varlığından söz ediyor.. Hatta bunlardan 123 tanesinin bunların adlarını ve buldukları semtleri bildiriyor bize.. Özellikle Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Edirne'nin imarına büyük önem vermiş bir zat.. Bu nedenle de şehrin muhtelif yerlerine 12 adet çeşme yaptırmış çok önemli, çok zarif devlet adamlarımızdan birisi.. Meselâ Selimiye yakınlarındaki büyük tarihi çeşme bunların en muhteşem örneklerinden biri.. Sinan Ağa tarafından da Edirne'de 4 adet büyük çeşme yaptırılır. Bu çeşmeler dizisinin en güzel örneği bugün hâlâ ayakta olup II. Bayezid Külliyesi'nin hemen yanbaşındadır. Amcazâde Hüseyin Paşa da, II. Mustafa zamanında Arabacılar Meydanı denilen yerde muhteşem bir çeşme yaptırmış... Ancak bu tarihi eser, 1880 yılında bir Rum vatandaşa satılmış ve sahibi tarafından yıktırılarak ortadan kaldırılmış ne yazık ki.. Eh kimine yaptırmak nasib olur, kimine yıktırmak!.. Dünya böyledir.. Edirne'de bu çeşmenin âkibetine uğrayan onlarca çeşme var kuşkusuz.. Çoğu suskun, harap, bakımsız.. Bugün hâlâ ayakta kalabilmeyi başarabilmiş olan bu tarihi çeşmeler, bir himmet elinin kendilerine uzanmasını bekler dururlar.. Karaağaç yolu üzerinde, Meriç Nehri'nin Karaağaç ayağında inşa edilen Hacı Adil Bey Çeşmesi ile Edirne Kapalı Cezaevi yakınlarındaki muhteşem tarihi çeşmeler de yolcusunu yitirmiş olmanın hüznünü yaşarlar.

Edirne'de, musluklarından asırlarca âb-ı hayât akıtan bu çeşmelerin dışında 13 civarında da sebil vardı bir zamanlar.. Bunlardan ilki Yıldırım Camii yakınlarında olup hicri 996/m.1588 tarihinde inşa edilen Hasan Paşa Sebili idi. Yine Mezid Bey Hamamı yakınlarında hicri 1009/m.1600 tarihinde yapılmış olan Ekmekçizâde Ahmet Paşa Sebili, Saraçhane semtindeki Saraçhane Sebili, eski İstanbul yolu üzerinde bulunan ve halkın kısaca "Esat Paşa Sebili" olarak tanıdığı Esat Muhlis Paşa Sebili tarihî değere sahip yapılarıdır..

Bakınız yolu Edirne'ye düşen, eli kalem tutan seyyah biri, "Bir Edirne Seyahatnâmesi" adlı eserin yazarı Nahit Sırrı Örik, özellikle Esat Muhlis Paşa Sebili ile ilgili neler söylüyor bize: "İstanbul Caddesi'nin başında da eski vezir ve valilerden Esat Muhlis Paşa'nın bir sebili mevcut. Azametinin fevkalâdeliğiyle şöhret bulan, tanzimat ediblerinden ve Abdülhamid-i Sâni vezirlerinden Sadullah Paşa'nın da babası olan bu zatın sebilinde kendisinin mütevazıyâne beyitleri ve fakat bunun yanında şanını ilâ eden kasidemişeyler var. Çeşmenin suyu akıyor ve parmaklıklarının içersine bir adam bozulmuş köhne bisikletini atmış. Yürüyüşündeki mağrur eda hakkında Sultan Mahmud'un merakı tahrik edilerek bir gün gizlice ona bu yürüyüşü seyrettiler Paşa mezarından kaldırılıp getirilse de, azametine rağmen pek mütevazı olan çeşmesinin bugünkü halini görse..¹ İşte böyle.. "Hangisi gelse, hangisi görse geride bıraktıklarını" dediğini duyar gibiyim..

Bu gelenek sürecinde, Üç Şerefeli Camii yakınlarında inşa edilen Filibeli Çelebi Ağa ve Hekimbaşı Yusuf Efendi sebilleri ile Eski Cami bitişiğindeki yer alan ve hicri 1195/m.1781 tarihinde inşa edildiği anlaşılan sebilin de su kültürümüzün çerçevesinde meydana getirilmiş eserler olduğunu görürsünüz.

İşte yolcular şehri Edirne'nin dün ve bugün.. Şehirlerin de bir kaderi vardır elbet.. Tıpkı insanlar gibi.. Ömürleri boyunca bazan şen şakrak, bazan mahzun olan şehirler.. İlgi ve alâka beklerler yolcularından.. Gelip geçenlerden.. Biz de dünya yolculuğunun Edirne durağında bir zaman misafiriz bu şehirde.. Yolcuyuz biz de, bizden önce konup göçenler gibi.. Bırakıp gidenlerden her şeyiyle emanet aldığımız bu şehri bir "yolcu" bilinciyile bırakmalıyız bizden sonrakilere.. Bu şehir bizim şehrimiz.. Unutmayalım ki başka bir Edirne yok..

Esen kalın, güzellikler içinde olun efendim.

¹ Örik, Nahit Sırrı; Bir Edirne Seyahatnamesi, s. 37

İstanbul Türkiye'dir

Fahri Tuna

Gitmeden, görmeden, bilmeden âşık olunacak - Mekke'den sonraki - dünyadaki ilk şehir İstanbul'dur. İstanbul bir "kitap"tır; her okunuşunda büyüğü ve gizemi artan, her okunuşunda başka başka yönleri fethedilen, bir "bin bir gece masalı"dır. İstanbul başlı başına bir "hayat"tır; bir insanın yirmi dört saatleri toplamdır. Süleymaniye "bayram namazı"dır, Sultanahmet "cuma", bütün camiler "beş vakit"tir, Eyüp "dua". Beyoğlu "volta"dır, Ortaköy "seyir". Üsküdar "misafir odası"dır, Piyerloti "kahve içimi". Hayata şöyle bir "yukarıdan" bakmak isterseniz, buyurunuz Çamlica'ya. Cerrahpaşa "tedavi"dır, Bakırköy "muvazene", Fatih "tesettür"dür, Taksim "çoşku". Harbiye "üniformalı"dır, Elmadağ "radyo". Galata "banker"dır, Karaköy "sermaye". Kasımpaşa "tersane"dır, Mahmutpaşa "ticaret". Vefa

"boza"dır, Kanlıca "yoğurt". Adalar "tenezzüh"tür, Galata Kulesi "tenefüs". İstanbul'un her semti bir ayrı kitap, her semti bir ayrı roman, her semti bir ayrı şehir, her semti bir ayrı ansiklopedidir. İstanbul tek başına "ülke", tek başına "dünya", tek başına "devlet"tir. İstanbul'u anlamaya, İstanbul'u anlatmaya bir ömür kâfi gelmez, gelemez. İstanbul'suz bir Türkiye "hasta", İstanbul'suz bir Türkiye "fakir", İstanbul'suz bir Türkiye "mutsuz"dur. İstanbul Türkiye'nin "kalbi", İstanbul Türkiye'nin "beyni", İstanbul Türkiye'nin "mide"sidir; İstanbul'la "yer", İstanbul'la "düşünür", İstanbul'la "yazar"ız; hatta Türkçemiz bile "İstanbul Türkçesi"dür.

Portre

Fotoğraf: Nevzat Yıldırım

İstanbul "heves" İstanbul "hayat", İstanbul "huzur"dur; İstanbul "gizem", İstanbul "gamze", İstanbul "görgü"dür. Her şey ziddiyle kâimdir de: İstanbul "gayyâ"dır, "garez"dür, "gaflet"tir de yerine göre. Türk futbol tarihi neredeyse tek başına "İstanbul", İstanbul futbol tarihi de neredeyse tek başına "Galatasaray"dır; "Fenerbahçe" seyirci, "Beşiktaş" çoşkudur. İstanbul dünyada "ne aranırsa bulunacak" tek şehirdir; ölüme çare hariç her aranan bulunur onda. Uçurumlar da ondadır, zirveler de; dramlar da ondadır, vuslatlar da; zira her şeyin zirvesi İstanbul'da mevcuttur. Lugatımızdaki bütün kelimelerin yaşadığı, yaşatıldığı, yaşanıldığı şehrin adıdır İstanbul.

"Adalardan bir yar gelir"ken sizlere, sorardınız "kız sen İstanbul'un neresindesin?" diye, "sazlar çalınırken Çamlica'nın bahçelerinde", siz "Leyla'nızı da alırsın", "Heybeli'de mehtaba çıkar"dınız biliyoruz; tüm Türkiye, tüm Rumeli de biliyor bunu. Bütün bir Türk dünyası İstanbul'la "yatar", İstanbul'la "kalkar", İstanbul'la "ağlar", İstanbul'la "güler"; zira İstanbul "sinema"dır, "tiyatro"dur, "televizyon"dur; İstanbul "kitap"tır, "gazete"dür, "iletişim"dür. Aslında İstanbul, bir mutluluk fotoğrafının gerçek hikâyesidir. İstanbul Der-Saadet'tir, mutluluklar ülkesidir. Kısacası İstanbul "hayat"tır, hayatın ta kendisidir. İstanbul Türkiye'dir.

Öykü

Gögün Beşinci Katı

Şeyda Koç

Fotoğraf: Can Bekler

Onun bin yedi yüz kilometreyi aşarak memleket sınırlarına girdiği yıllar para birimi henüz TL idi. Gaz pedali ile heyecanlı arkadaşlığını sınırı aştığı anda kardeşliği çevirip soluklanmak için durduğunda ise çoğu muhteşem Selimiye'nin minaresinden yükselen davet karşılardı.

Çorbacıların tencere sesleri içinde kendine bir tabaklık masa arar, oksijenin ve gökyüzünün maviliği eşliğinde çorbasını yudumlardı. Gurbetten silaya vuslat yolculuğu yıllarca böyle geçmişti. Molalarda kesik kesik nefes almalar, düz asfalttan kaçırılmaz kaçak uykular. Teypete Ferdi ve Orhan Baba şarkıları.

Ancak her yolculuğun sonunda Edirne sapağında yolculuğun acısını çıkarmanın dayanılmaz hafifliği!.. Çorbası ve meşhur Edirne ciğeri. Adeta bin yedi yüz kilometre acısını çıkarırçasına bir kavuşma; midenin ve bedenini şenliği. Şimdilerde ise artık doğup büyüdüğü

şehre yerleşmenin sevinci ve mutluluğu içinde yine bir gezi tasarlıyordu; Edirne'ye bu kez vefa için... Yıllar olmuştu onu görmeyeli, nimetlerini tatmayalı. Muhteşem Selimiye'nin gölgesinde sabahlamayalı... Geçmiş hatıralarını yokladığında, otel resepsiyonunda bir genç ona;

"Siz yerli turist sayılırsınız. Ama güzel Edirne'mizin görecek, hissedilecek çok yeri vardır. Tavsiye ederim" demişti. İşte şimdi o gencin ateşlediği merakı gidermek için yolu düşmüştü bir kez daha, bu vefalı şehre!.. Dört saatlik sakin ama özlem dolu yolculuğun ardından varmıştı Edirne'ye..

Bu kez yolunu direkt Edirne Sarayı'ndan kalanlara çevirdi. Kısa, bodur ağaçları geçerken esen havanın, araladığı arabasının camında içeri ışık çalarak girdiğini duyuyordu. Bu rüzgânın ardından yağmur gelecekti muhakkak. Yağmurdan önce Edirne'yi

tepeden seyretmek istiyordu. Karşılaştığı ufak ama ana kucağını andıran camide soluklanmak istedi. Bahçesinde çiçekleri budayan birini gördü. Namaz vakti olmayışından olsa gerek, başka da kimse görünmüyordu.

"Bahçıvan efendi. Bu camiyi ilk kez görüyorum. Adı nedir?"

Güllerin arasından çömeldiği yerden başını hafifçe çeviren orta yaşlarda olan adam doğrudur.

"Hoş geldiniz!.."

'Bu şirin caminin adı nedir bey amca?..'

'Dar'ül-Hadis Camii; Sultan 2. Murat'ın 1435'te yaptırmış olduğu bir camii; ilk medrese olarak mı camii olarak mı yaptırıldığı net bilinmiyor. Çünkü etrafında bir çok yapıların kalıntıları mevcut. Medrese olduğu düşünülüyor. 1903'te geçirdiği yangında çok hasar gördü. Yine tamir ve restorasyonu da son Osmanlı padişahları tarafından yapılmış. Camilerin içinde en çok şehzade, sultan türbeleri ve bahçe düzenlemesi ile tanınır, bilinir. Benim de görevim gelenlere bilgi vermek, hakkına söylenenleri taze tutup neslimize aktarmak...'

"Anladım. İmam nerede, ziyaret etmek isterim?"

Tebessümle karşılık verdi.

"Benim, genç adamı!"

"Amal!.."

"Haklısın, hizmetli sandın ama zaten görevimiz de camiyeye hizmet değil mi? İmamlık sadece insanları bir araya getirmekle olmaz. Hizmet her anlamda, her sahada, yirmi dört saat gerekli."

Bu güler yüzlü, temiz giyimli adamın, uzun zamandır tanıdığım ve gördüğüm imamların dışında bir profili vardı. Mütevazı olduğu kadar da bilgili. Bahçeyi gezdirip bahçesinde bulunan şehzade ve sultan kabirleri hakkında bilgi verdi. Manevi havasını her saniye soluduğunuzu, aynı zamanda beyninizin hücreleri de hissediyordu. Caminin içine girdik. Çok büyük olmayan caminin yeşil halısında bağdaş kurup oturduk. Biraz sonra hanımı da bize çay getirdi. İlk kez Cuma namazı haricinde camideyim. Ve üstelik oturmuş, bir imamlık çay içiyordum. Çayın tadı damağında bir başka yayılıyor. Kubbesi üzerinizde mutluluk bahçesinde geziniyor, üzerinize düşen çiçekler gibi dinlendiriyordu. Orada bulunmanın bilinciyile memnun ve huzurluydum.

Bana mutlaka Muradiye ve Üç Şerefeli Camiyi de görmem gerektiğini söylemişti. Tarif üzere yola koyuldu. Yol boyunca tarih kokan Osmanlı'dan kalma duvarların, imarethanelerin, kasırların olduğu yollar

geçerken, aklımda ne gurbet günlerim kalmıştı ne de başka bir şey. Yolum üzerindeki arsa içerisinde gördüğüm sadece tek bir minare ise beni şaşırmıştı. Bu kadar camileri ve tarihi dokusu içinde bu başlı başına bir minare de neydi. Camisi kayıptı. Soraçak birini göremedim. Gelip geçen arabalar, bir kaç köylü. Arsanın yola bakan kısmında bir mezar ve üzerindeki yazı dikkatimi çekti: 'Şeyh Şücaeddin Efendi'nin ruhuna Fatıha.' Muradiye Camii'nin bulunduğu tepeye vardığımda yağmur yağıyordu. Akşam üzeriydi. İçeri girdiğimde beki ile karşılaştım ilkin. Merhabalaştık. Yerleri yağan yağmurun suyu tutmuştu. Şemsiyem beni gittikçe hızlanan yağmurdan koruyordu. Hemen solda Araçpaç yazılı kabir taşlarının olduğu kabristan. Arında Muradiye Camii'nin ışıklarının yansıdığı camları duruyordu. Geniş taş yolu, yatırlara Fatıha okuyarak geçerken, Osmanlı davan şairlerinden Ahmet Neşati Dede ile Recep Enis Dede'nin kabirleri dikkatimi çekti; döndüm baktım; cümle şüara ve üdebayı Fatıhalar gönderdim. Caminin ön cephesine döndüğümde harika sütunlarla örülü avlusu karşıladı beni. Giriş kapısının solda geniş ve büyük iki hat yazısı derinden etkiledi yüreğimi: Allah

ve Hüve. Yağmur hâlâ tüm bereketi ile yağıyordu. Ancak avlu korunağı ve işli işildi. Açık olan kapısına yaklaştım; içeri boştu. Geniş, ferah kubbesinin yer yer kalmış eski el süslemesi desenlerini incelerken, kim bilir geri kalan kısmı ne şekil ziyan olmuştur diye geçirdim içimden. Ayakkabılarını çıkarıp şöyle bir dolanayım dedim. Yalnız olmanın huzurunu, "Hoş geldiniz!" sesile yağmurun sesini arkada bırakarak: "Merhaba" dedi bir ses, sağıma döndüğümde, elinde tespihi ile oturmakta olan bir bey vardı. "Merhaba. İçeride kimse yok diye düşünmüştüm." "İlk kubbe ve duvarlardaki çinilere bakarken gördüm sizi. Zamanında çalıp çırıp bu mirasları götürülen olmuş. Bıraktıkları ile avunuyorsunuz şimdi.." Yakasız gömleği, hafif kır saçları, ufak ama derin bakan gözleri ile bu adamın, açık gri takım elbisesinin ne kadar temiz ve sanki yeni ütöden çıkmış gibi olan hâli dikkatimi çekti. Kendimi kot pantolon ve mevsimlik bir tişörtle, bira'nı bu camî atmosferine yakıştıramamıştım. Sanki daha çok tüccar görüntüsü veriyordum. Belki biraz daha iyimserlik göstersem, yerli turist hâlime uygun. Yanımda oturan adamın, bir kaç adım ilerlisine gidip yanına oturmuştum. Şimdi beraber izliyorduk. Duvar resimleri, bin bir özenle yazılmış hat yazılarını ve emsali

hiçbir yerde olmayan yaklaşık altı asırlık İznik çinileri işli işli parlıyor, bizleri selamlıyordu adeta. "Gelirken boş bir tarlada tek başına bir minare gördüm. Bir bilginiz var mı beyefendi?" "Efendim, bir vakitler Osmanlı henüz uğurlanmıştı. İlgaller sonucu zorunlu göçlerle zaten koca başkent in nüfusu dörtte birlere inmişti. Yokluk kıtlıkla bir medeniyetin izlerini silmek isteyen kişiye bağlı bazı yönetimler bir araya gelince yüzün üzerinde dini mabet, tekke, medrese de özel mülkiyet olarak şahıslara satıldı maalesef... Geçen yetmiş seksen yıl içerisinde o şahıslar da kiremitleri, keresteleri, duvar taşlarını söküp satınca da sözünü ettiğiniz mahzun ve mahcup minareler kaldı geniyeye. Günümüz Edirnesinde onlarca var onlardan. Sözünü ettiğiniz Şeyh Şücaeddin Hazretleri Camiinin minaresi de derin ironisiyle dimdik ayaktaadır. Ama tufan geldi geçti şükür; Edirne aslına, özüne dönüyor gün be gün. Bakanları, İstanbul'u fetheden şehir Edirne, adım adım kendine geliyor; ümitvar olmak lâzım gelecektken. İnsanın olduğu yerde ümit kesilmez evlat!"

"Gören gözle Edirne'yi gezmek ne büyük haz ve ne büyük zenginlik. Halbuki bir çoğumuz farkında değiliz medeniyetin kapısı, coğrafyanın ilk başkenti ve atalarımızın medeniyete açılan beşiği olan bu beldenin kültür mirasımızın, değil mi efendim?" "Derler ki Kâbe'den sonra duaların en makbul olduğu beldedir Edirne. Edirne'de de Eski Cami, Dar'ül-Hadis ve burası yani Muradiye. Camilerinin sıklığı belki de bundandır. Edirne'nin kendisi bir cami silüetini andırır zaten. Selimiye'de Cuma'yı kılarınız belki, ama Üç Şerefeli'de amininizi tekrarlamak gelir içinizden. Dar'ül-Hadis Camii Selimiye'nin kız kardeşi. Üç Şerefeli Camii erkek kardeşidir. Dar'ül-Hadis'te kitaplar tutar ellerinizden, birlikte Muradiye Camii'ne yahut İ. Beyazıt Şifahanesine çıkar mutlu olursunuz!.. Muradiye avlusundan Osmanlı'nın sefere çıkarken Namazgâh Ovasına kurduğu otağı ve yeryüzünün en güzel düzenine seyreklerken hayalen, Edirne'nin üstünde dua mırıllatları ile coşan martıların izler; seyrin sonunda dönerken Adalet Kasrı'nda soluklanırsınız. Hemen kasn önünde, o görünmez kaftanları ile hala beklendiğini sürdüren Yeniçeriler canlarını gözünüzde. Canım Edirne Sarayının yanından geçerken, bugüne kalan üç beş parça yapınsına, neden bu kadar mahzun diye hayflanırsınız. Muhteşem bir gezidir, gizdir, gizemdir Edirne'den sizde kalan. Bana soraçak olursanız; gök

İsrailiyatta tanımlanan bilgiler gibi yedi kat değildi: Burada gök beş kattır. Her bir katında ruhlar korur ve gözetir, hâlâ buraya yolu düşen insanları. Her bir katı şehitlerin, yatırların, alimlerin, şairlerin ve ediplerin, muhterem hoca ve hafızların onlara biat etmiş talebelerinin ruhları ile kuşatılmıştır. Belki de bu yüzden göğünden kuşu, yeşilinden yağmuru eksik olmaz. Bakın yağmur dindi. Şimdi yolculuk zamanı!" Kalktı, o uzaklaşıırken hiçbir şey diyemedim; hâlâ düşünüyordum. Demek ki buraya gelmek, sadece benim fikrim değildi. Buraya her yolu düşen yabancılara ilahi bir davet gidiyordu. O özenle kavuşuluyordu bu şehre!.. Camiden henüz çikim uzun boylu, bilge adamın peşinden koşarak çıktım. Adını sormak tanışmak istiyordum. Kapı ardına kadar açıldı. Ancak gözümün görebileceği hiçbir köşede rastlayamadım. Koştuam, bekiye sordum. O da bana şaşkın şaşkın baktı. Belli ki o da görmemişti. Tenimin gerildiğini ve ruhumu tümüyle büyük bir heyecanın kapladığını hissettim. Kimse yoktu. Muradiye Camii'nin ayrılrken mesuttum o vakit. Arabamı almadım, biraz yürümek istedim. Belki ismini bile bilmediğim bu yabancılara rastlardım. Dolandım kayıtsızca. Yokuş aşağı inerken bir gecekondu mahallesine geldiğimde. Vakit bir hayli geç olmuştu. Tekrar yolumu geriye çevirdim. Camdan yağlı bir teyze seslendi. Belli ki yalnız yağıyordum. "Evladım, yolunu mu kaybettin?" "Hayir teyze, sağ ol. Dolayıyorum..." "Neredesin, biliyor musun oğlum?" "Hayir teyze. Ama arabam yolun başında, merak etme." "Bu boş arazi var ya, hani manzaralı, güzel, bomboş?.." Döndüm baktım gösterdiği yere; "Burası Cellat Mezarlığı'dır. Ve üzerinde mezar taşı yoktur. Bu koca şehirden bomboş, bakımsız olan bir mezarlık vardır. Madem geziyorsun bunu da bil. Osmanlı'da sadece cellatlar buraya gömülmüş. Herhalde Rabbim bunlara beni de bekiği diktili.." diye küskün bir ses tonu ile konuşmasını bitirmişti. Adımlarımı sıklaştırdım. Bir an önce arabama binip otele gitme telaşındaydım. Yarın yine gelecek çok yer vardı. Aracıma binip gaza dokunduğumda yağmur yine başlamıştı. Yağmur altında da Selimiye silüeti hakimiye şehre. Otele yaklaştıkça şehrin ışıkları çoğalıyordu. Çiğerci dükkânlarından dağılan kokular sokağı dolduruyordu.

Anı

Edirne'de Bağ Bozumu

Reyhan İsen

Sizleri elli, elli beş yıl öncelere götürmek istiyorum, yani çocukluğumun Edirnesine. Hali vakti yerinde olan ailelerin tarla ve arazilerinin yanında, bir de bağları vardı, o yıllarda. O bağlarda vakit geçirmek de ayrı bir zevkti...

Evimiz, II. Bayezit Külliyesi'nin olduğu Yenilimaret semtindeydi. Rahmetli dedem Molla Mehmet 15

yaşlarında (1912) Balkan harbinde Bulgaristan'ın Evciler köyünden kaçarak gelen göçmen bir ailenin oğlu. Önce Çanakkale savaşında, daha sonra Erver Paşa komutasında Sarıkamış ve Kafkas İslam Ordusu'nda savaşmış, sahra topçusu. 5-6 yıl sonra evine dönen gazilerden biri. Önce Vatan Milleti için çalışmış, evine dönünce de ailesi için... Rahmetli dedemi şükranla anıyorum.

Gelelim konumuza...

O yıllarda, hatırlıyorum, ailemizin iki bağı vardı: Biri Karagöz Tabyalarına yakındı. Kırmızı, pembe gül ve keçi memesi üzümleri vardı. Evimize yakındı. Dedem her gün oraya yürür, evimize taze üzüm getirirdi.

Evimizin bahçesinde, çardaktaki üzüm de, ince kabuklu yeşil renkli, iri salkımlı. Bunlar iri ve ince asma yapraklarının arasına gizlenirler, adeta olgunlaşınca kadar, bizi yeme derlerdi. Ben daha çok olmamış, koruk üzümleri severdim. Asmanın dallarındaki filizleri yemeyi de... Evimizdeki çardak asmasının da özel bir yeri vardı. Asmanın kökü ile Barda eriğimiz, sanki baş başa vermişler, Rumeli'deki günlerini yad eder gibiydiler. Çünkü onlar kültürler arası ilişkinin karakteristik birer örneğiydiler ve göç esnasında arabanın bir kenarına sıkıştırılan fidanlardan gelişip serpilmişlerdi. Dolayısı ile Rumeli'den kaşığlara, korkulara, çaresizliklere şahit olmuşlardı...

Daha çok anılarının olduğu, bende iz bırakan ikinci bağımız ise, Küçükpazar yakınlarında, Sarayçı'nın karşı taraflarına denk gelen bir yerdediydi... Akrabalarımızın bağıyla bizimki bitişti. Üst tarafımızda da, Edirne'de o yıllarda ticareti ellerinde tutan, Yahudi komşumuzun bağı vardı.

Bağa gidişimiz çok saltanatlı olurdu. Babacığım traktörü hazırlar. Traktörün arkadaki arabasına kilimler yayılır, şilteler konur, oturlara hazırlanırdı. Merkezde oturan halamlara haber verilir, amcalar, teyzeler katılır. Kalabalık olmak bağ bozumunun şanıdır denirdi. Anacığimin koşuşturmasını ve yaptığı hazırlıkları unutamıyorum; maydanoz, dere otu ve taze naneli rendelenmiş kara kabaktan, bol yumurtalı, meydan sinisine yapılmış kabak böreği. İçli sapsarı olan üzeri şekerli, ağızda dağılan taş fırında (mahalle fırınında) pişmiş nefis anne kurabeyisi... Bir bakırda hazırlanıp, toprak saçta pişirilen (odun ateşinde), pişince üzeri manda tereyağı ile yağlanan nefis akıtmalar... Daha neler, neler... Sabah erkenden kalkılıp dövuken ekşi yayık ayranı, yedirme yi ve içirmeyi seven rahmetli annem, ne kadar hamarat ve becerikliydi. Tabii bu lezzetli yemekleri o da büyüklerinden öğrenmiş. Usta, çirak ilişkisinin hüküm sürdüğü yıllar.

Evden çıkılır. II. Bayezit Külliyesinin önünden ve Saraçhane Köprüsünden geçilir. Sarayçı'nın içinden yani Fatih Sultan Mehmet ve Kanuni Sultan Süleyman köprülerinden geçilerek, bağımıza varırdık.

Erkekler, üzümlere zarar vermeden salkımları bağ bıçağıyla keserek küfeler ve sepetlere yerleştirirdi, nefis çavuş üzümlemini. Erken gidildiği için üzerlerindeki çiğ tanelerini ve o nefis tadı şimdi bile hatırlıyorum. Kütür, kütür. Babacığımın bakım için büyüklerimizi siktği sarı kükürdü unutmuyorduk. Büyükerimiz, yıkayıp yişin diye uyarırlardı. Maşallah bir salkım, 2-3 kilo gelirdi. Babacığımın bakımı çok güzel yapar veya yaptırırdı. Allem için, bize ait olan her şey değerliydi. İyi bakılırdı. "İyi ürün aldık. Allaha şükürler olsun" demek, her zaman büyükerimin dudaklarındaydı. Bizler yorulan erkekleri bekler, kurulan sofrada yerimizi alırdık. Bu, sabah kahvaltısıydı. Evden gelenler ve eşik eden çavuş üzümle, her biri muşmula büyüklüğünde olan. Dedem ve babam iyi üründen çok keyif alırlardı. İyi baktığımız deyip gururlanırlardı. O yıllarda, kendi topraklarımızda yetişen, büyükerimizin gayret, kuvvetiyle ortaya çıkan yiyecekler bizleri beslerdi. Afiyetle, kalabalık sofralarda tüketirdik.

Kahvaltı sonrası üzüm toplanırlar, üzüm kütüklerinin başına gider saatlerce çalışılır. Bizimle gelen akrabalarımız ve misafirlerimiz, bağımızın kenarındaki meyve ağaçlarının gölgelerine serilen kilim ve şiltelerin üzerine oturup sohbet ederler, bazıları da anemeye yemekte yardım ederlerdi. Bağ bozumuna gidildiği gün biz çocuklar için aynı zamanda eğlenceli bir piknik günüyüdü. Sefa yerleriydi, oralar.

Bağ bozumlarının baş yemeği de "salma" olurdu. Bu da nedir, dediginizi duyar gibiyim, izinlikle anlatayım: Bu lahanadan yapılan bir yemek.

Önce kuytu bir yerde ocak başı kurulur. Çalı çırpı toplanır üzüm kütüklerinin kurumuş saplarından ateş yakılır, beş kiloluk tencere ateşe konur. İçindeki kuzuk etleri pişene kadar kaynatılır. Yemeğin kokusu üzüm kokularına karışır. Neden "salma" yemeği diye düşünürdüm... Belki de bol acılı oluşu, Karaağaç semtinin kurutulmuş nefis biberi içindeki iri parçaları bol miktardaki kuzu eti lahanaya çok yakıştırdı. Salma,

lahananın yağı çekme özelliği ile annemin mahareti ellerinde leziz ve nefis bir yemeğe dönüştürdü. Bağda toplanan çavuş üzümleleriyle yemeyi benim ailem çok severdi.

Üzüm küfeleri, sepetleri doldurunca üzerleri büyükçe asma yaprakları ile örtülür, ürün sıcaktan etkilenmesin diye gölgeye çekilirdi.

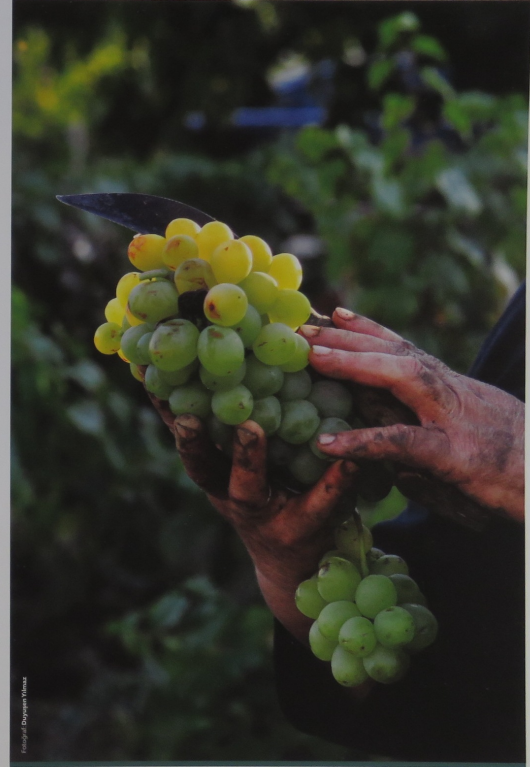
Bir günün sonunda gitme vakti gelir, ürün traktöre yüklenir hanımlara az bir oturulacak yer kalır, sıkışarak yola koyulma zamanı gelirdi. Saraçhane köprüsüne gelindiğinde babacığım traktörden iner, köprü başında nöbet tutan askerlere üzüm dağıttırdı. Eve geldiğimizde, akrabalara, konu, komşuya verilmek üzere tabaklar hazırlanır, onları dağıtma işi de biz çocuklara düşerdi. Ayağımda tasma kirmızı çiçekli, topuklu takunyalarımıa hoplaya, zıplaya komşu teyzelerin evlerine gitmek için yola koyulurdum. Dağıtma işi bitince bize ayrılanlar, kilerdeki yerlerini alır, kış ortasına kadar bu üzüm bize yeterdi. Büyüklelerimiz, bize paylaşmanın güzel bir erdem olduğunu küçük yaşlarda öğretilmişlerdi...

Böylesine paylaşımcı bir anlayışa rağmen annem bizim, kapının önünde, yani dışarıda bir şey yememizi hoş karşılamazdı. Göz hakkı diye bir şey var, günah olur derdi. Bütün komşu teyzeler, çocuklarını bu konuda uyarırlardı.

Bağ bozumu sürecinin sonuçlarından biri de pekmez şöleni idi. Bunun da evin bahçesinde kendine göre bir merasimi olurdu. Rahmetli babaannem, bir gün bahçenin bir kenarına ateşini yakmış, genişçe pekmez

tavasını odun ateşinin üzerine oturmuş, başlamış üzüm pekmesini karıştırmaya. Bir tava dolusu üzüm suyu koyulaşmaya başlayınca, kokusu da bütün mahalleyi tutmuş. Herkesin bahçesinin arka tarafında arka yola veya komşusuna açılan bir komşu kapısı vardı. Çarşıya alışveriş giden, Bademlik semtinde oturan komşu teyzeler, Tunca köprüsünden, mahalleye girince mis gibi kokan pekmez kokusunu alıyorlar. Aralarında "kim pişiriyor acaba?" diye diye kokuyu izliyorlar. Takip onları bizim bahçeye ulaştırıyor. Gülüşerek davetsiz misafirler geliyor diyerek, babaanneme yaklaşıyorlar. Babaannem (Kamile Hanım) tabii onları buyur edip sofraya kurdurur. Yeni pişen pekmez, fırından yeni çıkmış taze ekme, koyun peyniri, poy ile karınlarını bir güzel doyururlar. O yıllarda kalaylı kertikli sahanlar ve sarı pirinç kaşıklar sofranın vazgeçilmez objeleridir.

Yazıma son verirken, sofralarınızdan sevdikleriniz, sofraya bereketiniz eksik olmasın. Çavuş üzümü sofradaki yerini korusun. (Yaklaşık altı yıl kadar önce bir Edirne ziyaretimizde Doç. Dr. Ridvan Canım beylerin evinde bağdan yeni toplanmış çavuş üzümleleriyle tanıştım. Sanki eski bir dostu görmüş gibi oldum. Sepetin içinde asma yapraklarının arasında onlar bana ben onlara yeşil yeşil baktık.)

Araştırma

Edirne'de Ecnebi Misafirlerin Kabulleri Hakkında

Haluk Kayıcı

13 Mart 2014'te Trakya Üniversitesi'nin ev sahipliğinde "İsveç Osmanlı İmparatorluğu'ndan Yönetilirken" sempozyumu Türk ve İsveçli akademisyenlerin katılımı ile gerçekleştirildi. Ülkesini bulunduğu Türk topraklarından yöneten İsveç Kralı XII. Karl ya da Demirbaş Şarl bundan yaklaşık 301 sene önce Edirne'de Sultan III. Ahmet tarafından kabul edilmişti.

Sultanların Edirne'de ikamet ettiği dönemlerde yabancı devlet adamları ve beraberindeki heyetler Edirne'ye gelerek görüşmelerini gerçekleştirmişlerdir. Bu yabancı misafirler ve kabul törenleri hakkında Tosyavizade Rifat Osman 15 Mart 1927 tarihli "Milli Mecmua"nın 82. sayısında bir makale yazmış, eski yazı (Osmanlıca) yayımlanmış olan bu makale tarafımızdan yeni yazıya çevrilerak, sadeleştirilmiştir.

"Bursa hükümet merkezinyen Rumeli fetihlerinin başlaması ve Edirne'nin de feth (H. 763-M. 1361) olunması üzerine Edirne başkent yapılmıştı. Bursa, o asırlarda cazip veya Gelibolu'dan gelip geçmek müşkül ve engelli bir iş görülmüş olduğundan ki, Edirne, pek süratle imar edilerek süslenmiş, eski hükümet merkezi de o nispette ihmal edilmiştir. Fakat kim bilir nedendir ki bu hoş ve latif yeni yurdunda bir türlü ölümlere verilmeyerek birçok müşkülât ile hanedanın cenazelerini Bursa'ya götürüp defin etmişlerdir. Acaba bir hocanın bana dediği gibi "Bursa mukaddes ve mübarek beldele toprağından olduğundan" mıdır? Onu da bilemem.

İstanbul'un fethini takip eden senelerde değil, asırlarca Edirne'nin önemi devam etmiştir. Tuna'ya ve Tuna'nın kuzeyine devam eden seferlerde Edirne'nin mühim bir

menzil olmasından dolayı bu şehre uğramak bir mecburiyettir. Bu seferlerle meşgul olmayan I. Selim'in bile Mısır'ın fethi gibi cidden meşgul, yorucu ve yâkıcı bir seferden sonra İstanbul'da ancak birkaç gün oturarak süratle Edirne'ye gelmesi bunun bir şahididir.

Edirne, fethi esnasında, Roma İmparatorlarından Hadriyanus'un inşa ettirdiği duvarlar (kale) içinde, on dört mahalleli küçük bir kasabaydı. Yeni fatihleri bu şehrin doğu ve batı yönlerindeki kademeli sırtları, tepeleri ve kuzey ile güneyine isabet eden zümrüt ovaları hemen bir asırda ilmi, iktisâdî ve ictimâî büyük ve sağlam eserlerle imar ettiler. Bu genişlemeyi tetkik edecek olursak, eski Edirne'den sekiz on defa büyük bir şehir kurulduğunu görürüz.

İstanbul'un fethinden sonra Edirne'nin güzelliklerine gönül vermeye olan Sultan ve mâiyetindekiler, Edirne'de çiftlikler, bağlar ve bahçelere sahip olduklarından eğlenme ve istirahatlarını burada gerçekleştirmişler, ricalin ziyaretlerini kabul etmişlerdir. Ayrıca, kuzey harpleri sebebiyle cephelere giden askerlerle ve bol ganimetler ile dönen gazilerin Edirne'ye uğramaları da devam etmiştir. Bilhassa hükümet heyetinin Edirne'de ikametleri aylarca devam ettiğinden İstanbul'a gelen sefaret heyetleri Edirne'ye gelerek saray ve diğer rütbeliler ile temasa mecbur kalırlardı.

Biz, misal kabilinden muhtelif asırlarda Edirne'ye gelen sefaret heyetlerinin bazılarını işaret edeceğiz. Bunlar bir kısım tarih kitaplarımızda yazılanlar olup, diğer eserler dahi tetkik edilecek olursa daha pek çok heyetlerin Edirne'ye geldiklerine tesadüf olunacağı şüphesizdir.

Edirne'ye gelerek dönem padişahlarını ziyaret edenler şunlardır¹:

Tarih	Padişah	Ziyaret Edenler
H. 788-M. 1386	I. Murat	Mısır Sultanı'nın Elçisi
H. 817-818, M. 1414-1415	Çelebi Mehmet	Bizans, Bulgar, Sırp ve Ragusa heyetleri
H. 825-M. 1421	II. Murat	Bizans İmparatoru (II) Manüel'in sefiri (kabul edilmeyip ret edilmiştir)
H. 827-M. 1423	II. Murat	Sırp Kralı Lazari ² ve Eflak Beyi Drakula
H. 831-M. 1427	II. Murat	Sırp kralı Brankovic'in kızı Mariya ile elçilik memurları
H. 919-M. 1513	Yavuz Sultan Selim	Eflak, Boğdan, Ragusa, Venedik, Macar, Mısır ve Rus sefirleri
H. Safer 945-M. Haziran 1538	Kanuni Sultan Süleyman	Basra Hâkimi Emir Raşit'in oğlu ile veziri Mir Mehmet
H. 953-M. 1546	Kanuni Sultan Süleyman	Şah Tahmasb'in biraderi Elkas Mirza
H. Şaban 975-M. 1567	II. Selim	Şah Tahmasb'in sefaret heyeti
H. 1077-M. 1666	Avcı Mehmet	Rus, Vlah sefirleri
H. 1110-M. 1698	II. Mustafa	Lehistan ve Avusturya sefirleri
H. 1113-M. 1701	II. Mustafa	İngiliz sefiri
H. 1125-M. 1713	III. Ahmet	Dimetoka'da bulunan Demirbaş Şarl
H. 1129-M. 1716	III. Ahmet	Macar kralı Rakoçi

H. 1130-M. 1717'de, III. Ahmet Edirne Sarayı'ndan ayrılarak İstanbul'a gitmiş ve III. Mustafa'ya kadar Edirne Sarayı'na kimse uğramamıştır. H. 1182-M. 1768'de III. Mustafa Edirne'ye gelerek az bir müddet saraya misafiri olmuş ve sarayın yandığı H. 1295-M. 1878 tarihine kadar saray tamamen metruk kalmıştır.

1717'den sarayın yandığı 1878'e kadar sadece II. Mahmut iki defa Edirne'ye gelmiştir. Birinci ziyareti 12 Muharrem 1247 (23 Haziran 1831)'de, ikinci ziyareti ise 20 Safer 1253 (26 Mayıs 1837) dedir. İkinci ziyaretinde saray ve bahçesini gezmiş, tavuk ormanında devlet erkânı ve belde ayannına bir ziyafet çekmiştir.

Avcı Mehmet'e kadar Edirne'ye gelen sefir ve sefaret heyetlerine mensup gayrimüslim misafirleri, Kaleci'nde mahkeme-i şeriyeye civarındaki³, Rum hanelerinde ikamet ettirmek usuldenmiş.

Hane sahipleri ile diğer gayrimüslimlerin bilhassa ecnebi sefirleri ile hükümete aleyhinde görüşmeler yaptıkları anlaşıldığından buna cesaret eden Kayserili Düzoğlu Pavlos idam edilmiş ve Ermenilerden Yazıcıoğulları, Koşukavak ve civarına sürgün olunmuşlar. Daha sonra Meriç nehri kenarındaki "Demirtaş Kasrı" bu gibi ecnebinin ikametlerine tahsis edilmiş.

Fransa kralı 14. Louis (Lu) tarafından 1672'de sefaretle gönderilen Marki'nin bu kasırda ikamet ettiği Fransız gazetelerinin şu haberiyle anlaşılmaktadır:

"18 Mart 1673 Perşembe - Uzun iki kayak ile Sultan IV. Mehmet ve maiyeti saray ahırlarının bulunduğu Ahur köyüne geçmiştir. Bu kayıklar sefirin ikamet ettiği dairenin önünden geçmişlerdir. Akşam kayıklar ile padişahın dönüşünde çok yağmur yağmıştır."

Bu kasır, Yeni Köprü denilen köprünün* Demirtaş ovası sahili tarafından girişinin doğu tarafındaydı. Bazı misafirlerle şehir dâhilinde, İslam mahalleri arasında diğer bir konakta misafir edilmişlerdir. Bu konağın mevkii Dilaver Cezzar Bey göstermiş idi ki Kadirhâne Caddesinin Peştemalcılar Hanı kapısı karşındaki girişinde, Kadirhâne caddesine girerken sağ köşede ve Müftizade Şerif Bey'in tasarrufu altında bulunan evin mevkii idi.

H. 1130-M. 1717'de Edirne'ye gelen İngiliz Sefiri Montegü'nün hakkında yapılan merasime dair teğrifat defterinde de şu malumat vardır:

Yapılan merasim ile heyet, Tekke Kapısından geçerek, Muradiye Küçükpazarı yolundan geçmiş ve Sultan Selim Camii önünden, Kapan Hanı yolunu takip ederek, kalacağı konağa ulaşmıştır. Bu konak, merhum Hacı Ali Efendi'nindir.

Şanına layık merasim ile ağırlanan ve ikramda bulunulan elçiler olduğu gibi icabında dayak yiyen, hapis edilenlerde vardır:

Malumdur ki Köprülü Mehmet Paşa, 1639'da Fransa'nın Osmanlı nezdinde on beşinci sefiri olan Jean De La Haye'den hoşlanmaz ve bu adama her vesile ile kötü muamele edermiş. La Haye'nin şifreli mektuplarını ele geçiren Köprülü, sefiri Edirne'ye davet etmiş ve sefir de hasta olduğundan oğlu Deni De Vantale'yi göndermiş. Köprülünün suallerine küçümseyici, mağrur cevaplar verdiğinden ihtiyar ve asabi vezir Vantale'ye dayak atmış ve At Pazarı köşesindeki Yeliburgos'ta hapis ettirmiş.

Vakıadan pek ziyade müteessir olan madam La Haye, eşini Edirne'ye göndermiş ve vezir sopasını düşünerek buhranlar geçiren sefir de vezirin karşısında saçmaladığından aynı akbete uğrayarak hapis edilmiş, dayaktan kurtulmuş. Gariptir ki her şeyi çok etraflıca öğrendiklerini iddia ettikleri halde sarayın vezirinin vaziyetinden haberdar olmayan Fransa kralı 14. Louis (Lu) Köprülü'yü azletmesi için Avcı Mehmet'e mektup göndermiş, sefir mektubu vererek kellesini kucağında görecek kahraman birini bulamadığından mektup geldiği gibi açılmadan gitmiş.

(Rifat Osman, belirttiği başka bir vakıaya ise, Edirne Sarayı Kapıcıbaşılarından Menclacızkade Raşid Ağaya ait bir mecmuada mütalaa olunan bir bölümde ve Edirne Mahkeme-i Şeriyeye Kuyûdat defterinde tesadüf etmiş ve aktarmıştır).

H. 1221'de vefat eden Raşid Ağa, bir hatirat defteri demek olan mecmuasında, H. 1208 senesi saferinde (Eylül-Ekim 1793) Edirne'den İstanbul'a giden Rus sefaret heyetinin Edirne sarayını ziyaret ve temaşa ettiklerini belirtmektedir. Bu heyetten birisinin sarayın bazı kısımlarının resimlerini yaptığını ve hatta kendi "tasvirini Zi-Ruh (canlı) gibi nakış" ile heyete ettiği kayıt etmiştir.

Edirne Mahkeme-i Şeriyeye Kuyûdat defterlerini tetkik esnasında H. 1208 saferinde (Eylül-Ekim 1793) Edirne'den geçerek İstanbul'a giden Rus Elçilerinin Edirne Eyaleti hududunda karşılanması ve buna müteakib yapılan merasimin ayrıntıları adı geçen defterde belirtilmiştir. Burada dikkat çeken bir husus şudur ki:

1660'ta İngiltere Kralı II. Charles'in cülüsünü haber vermek üzere gelen sefir ve heyetine, 10 koyun, 50 tavuk, 100 ekmeç, 20 çörek, 10 beyaz ve 10 sarı mum Sultanın emri ile tahsis edilmiştir. (Hammer Tarihi-III) Tahsis edilenleri, yaklaşık bir buçuk asır sonra Rus elçisine verilenler ile karşılaştırılacak olursak pek bariz bir fark görülmektedir.

Dikkat çeken başka bir hususta; 1717'de Belgrat yolu ile Edirne'ye gelen İngiltere sefiri Montegü, şehre yirmi dakikalık mesafede bulunan Çukur Çayır'da Valide Çeşmesinde karşılanmış ve karşılamada Çavuş Başî Ağa ile Ocak Kethüdâsı bulunmuştur. Bundan 76 sene sonra 1793'te gelen Rus elçisi ise şehre iki saat mesafede Saray Akbınar'da, Bostancıbaşı'nın muteber bir yardımcı tarafından karşılanmış. Şehre 15 dakikalık bir noktada da Molla Efendi'nin Rus elçisini karşılamaya gitmesinin siyasî bir yönü olmalıdır.

Mahkeme-i Şeriyeye eski sicillerine göre merasim programı şöyledir:

Edirne kazasına gelişinde Papas köyünde üç gece, Derbend köyünde bir gece, Saray Akbınar'da iki gece ve iki gecede Edirne merhalesinde (Karacaköy Çiftliği civarındadır) kalarak toplam sekiz günde Edirne'ye ulaşılacaktır.

Rus Elçisini karşılamak ve ağırlemek için belirlenen görevliler şunlardır:

Muhâfiz	Mir-i mirân Saâdetü İsmail Paşa
Mihmân-dâr	Ser-bevâbildir Dergâh-ı Âli Necâbetü Abdullah Bey
Karşılamaya memur	Çirmen Sancağı Mutasarrıf Vekili Saâdetü Ağa
Maiyete memur	Dergâh-ı Âli Yenîçeri Ocağından Turnacıbaşı Ağa
Edirne Ocağından karşılamaya memur	Fezvi Usta Ağa ve Bölük Başları
Muhâfiz ve Levâzım tahsisine Memur	Hali Usta Ağa
Edirne'de ikamet edecekî konağa memur	Ali Ağa

Saray Akbınar merhalesine Bostancıbaşı'nın muteber bir yardımcı sefirin karşılanması ve ağırlanması için görevlendirilmiştir. Buradan Edirne'ye hareket edecek heyete evvela İsmail Paşa ve Mihmân-dâr Beyefendinin emrindekiler yola çıkacak, bunları Çirmen Vekilinin emri altında bulunanlar takip edecekler. Sirasıyla, Elçi Bey'in Konaqçıbaşı, Rus süvari ve piyadeleri ile Elçi Bey'in mir-âhûru ile yüklerini taşıyanlar konvoyu katılacak ve bunların ardından ise sefaretin bezadeleri, Bostancıbaşı, Edirne Yenîçeri Ağası, İsmail Paşa, Mihmân-dâr Abdullah Bey, Elçi Bey ile hizmetindekiler ve vekil Abdullah Ağa ile İsmail Paşa'nın mehter-hâneleri ve son olarak Rusya'nın süvari askerleri hareket edecekler.

Bu alay bu düzen ile yol alırken şehre yarım saatlik bir mesafede Bostancıbaşı ve Yeniçeri Ağa'sı, Elçi Bey'in yakınına gelerek "sefa geldi" ile hatırlarını soracaklar ve sonra şehre on beş dakikalık bir mesafede Elçiyi karşılamaya Molla Efendi ve yahut vekil olarak naibi gelecektir.

Şehre girildiğinde, Bostancıbaşı Ağa, Elçi Bey'in yanına gelerek kahve içmeye davet edecek, kahve içmek için konağa girildiğinde, binek taşında adet üzere merasim misafir sazi icra olunduğu esnada Bostancıbaşı Ağa Elçi Bey'e orada bulunanları takdim edecektir.

İkamet edeceği sekiz gün için Elçi Bey ile hizmetinde bulunanlara verilen erzak şu şekildedir:

Erzak	Kıyye	Fî (Kıymet)	Yekûn
Ekmek	4.000	6 Akçe	24.000 Para
Francala için halis un	600	8	4.800
Koyun Eti	760	12	9.120
Siğir Eti	1.600	7	11.200
Kuzu	26 re's	120	2.880
Buzağı	16 re's	206	3.200
Don Yağı	46	-	736
Pirinç	256	-	3.072
Sade Yağ	80	33	2.640
Tereyağı	40	36	1.440
Zeytinyağı	120	2	240
Soğan	120	2	240
Sarımsak	64	7	448
Sirke	480	3	1.440
Balmumu	80	-	2.400
Sabun	80	28	2.240
Yumurta	1.600	-	640
Zeytin (danesi)	8	11	88
Tuz	160	4	520
Limon	320 aded	-	533
Bademiçi	8	60	480
Katrân	1.000	5	5.000
Taze Peynir	80	8	640

Sebze (sekiz gün için)	-	-	3.200
Mısır tavuğu	48 re's	40	1.920
Balık	40 re's	40	1.600
Kaz palazı	48 re's	20	920
Piliç	800	8	6.400
Tavuk	120	12	1.440
Güvercin palazı	100	3	300
Şeker (alâ)	32	16	5.120
Şeker (toz)	80	90 Akçe	7.200 Para
Kahve	24	120	2.880
Süzülmüş berrak balmumu	40	20	800
Balık	-	-	400
Kaymak	4	28	112
Leben	80	4	320
Hamr (Şarap)	2.856	6	11.736
Arak (Rakı)	240	24	5.760
Odun	240	100	24.000
Kömür	800	1	800
Arpa	336 Kile	55	18.480
At, Beygir için ot	240 araba	-	21.600
Yekûn	-	-	206.617

Karşılamada bulunan görevlilerden:

Muhâfiz Mir-i Mirân'dan Saâdetlü İsmail Paşa'ya sekiz günde verilen yiyeceklerin tutarı olarak 93.949, Karşılamaya memur Çirmen Sancağı Mutasarrıf Vekilî Saâdetlü Ağa ve maiyetine 92.495, Mihmân-dârî Ser-bevvâb Dergâh-ı Âlî Necâbetlü Abdullah Bey 21.111, Sefir maiyetine memur Dergâh-ı Âlî Yeniçeri Ocağında Turmacıbaşı Ağa'ya 6.964, Edirne Ocağında karşılamaya memur Fezî Usta Ağa ve Bölük Başlarına 11.770, Muhâfiz ve levazımına memur Halil Ustaya 11.770, Sefirin Kiracıbaşısı ve kiracılara 70.864, Sefirin Edirne'de ikamet ettiği konağına tayin olunan Âli Ağa ve hademesine 44.395 ödenecektir.¹

Rıfat Osman'ın yaptığı resime göre bir dönem yabancı heyetlerin misafir edildiği Demirtaş Kasrı (Bu kasıra ait nhtim günümüzde Belediye Protokol Evinin bulunduğu yerdir).

¹ Düz yazı olarak belirtilmiş olup, tarafımdan tablolaştırılmıştır.

² Süb Krali Stefan Lazareviç.

³ Rıfat Osman'ın bu makaleyi yazdığı dönem belirttiği binanın olduğu yerde Gazi Paşa İlk erkek mektebi vardır.

⁴ 1. ve III. Sultan Ahmet'ler Demirtaş sahrasına düşkün ve Avcı Mehmet'te burada ve civar ovalarda ava çıktığından (Bülbul Adası) denilen ve Tunca ile Meriç arasında kalan parçayı iki aşıp köprü bir taraftan şehre, diğer taraftan Demirtaş taraflarına bağlardı. Bunlardan şehir tarafında bulunan köprüyü Defterdar Edirneli Ekmekçizade Ahmet Paşa H. 1016 kargire çevirmişti. Meriç üzerinde bulunan ikinci köprü ise H. 1253'te kargire çevrilmeye başlanılmış ve H. 1258'te on iki kemerli olarak tamamlanmıştır.

ESKİ EDİRNE VALİLERİNDEN HACI ADİL BEY'İN Mağrur ve Mağdur Mektupları

Abdülhamit Han'ın şahına mahsus halis gümüşten, armak, altında A.H. (Abdülhamit) markalı mektup kağıdı.

Cengiz Bulut

Hacı Adil Bey (Arda) 1869 yılında Loçça'da doğmuştur, 1903 yılında Hukuk mektebini bitirmiş, 1908 yılı Mesru-tiyetin ilânından sonra Selanik Rüşumat nazırı olmuş, 1909'da Edirne valisi tayin edilmiştir. 1910'da İttihat ve Terakki genel sekreterliğine seçilerek memuriyetten ayrılmıştır. Selanik Hukuk mektebinde usul-i fikih ve nikâh öğretmeniği yapmıştır. 1912'de Dahiliye nazırlığına getirilmiş, 1912'de Gümülcine mebusu ve 1913 yılında ikinci defa Dahiliye nazırı olmuştur. Balkan Savaşı sonrası 23 Temmuz'da Edirne'nin geri alınmasından sonra, Bursa mebusu oluncaya kadar Edirne valisi olarak görevde bulunmuştur. (Edirne Valiliği sırasında Edirne'nin imarı için bir çok başarılı çalışmalara imza atmıştır, Meriç Köprüsü Karaağaç yolu üzerinde kendi adını taşıyan bir çeşmesi halen kullanılmaktadır. Karaağaç'ta boş bir arsası ve Hacı Adil Bey Caddesi vardır.) Meclis-i Mebusan'ın 3. döneminde Bursa mebusu seçilmiştir. 21 Aralık 1918'e Meclis-i Mebusan'ın kapatılmasına kadar Meclis başkanlığında kalmıştır. Mütareke'de İstanbul darülfünü-

nunda medeni hukuk müderrisliğinde bulunmuştur. İtilaf kuvvetleri tarafından tevkif edilerek Malta'ya sürülmüştür. Malta'dan döndükten sonra, bir süre Almanya'da kalmıştır. 1922'de Adana ve Bursa valiliği yapmıştır. 1923'te Reji umum müdürüyen emekli olmuştur. İnhisarlar idare meclisi üyesi olarak 1926'ya kadar bu görevde kalmış, Lozan antlaşmasına göre, İstanbul'da kurulan Türk-Fransız karma hakem mahkemesinde Türk hakemi ve İstanbul Darülfününu Hukuk Fakültesinde müderris olmuştur. Darülfünun Üniversite haline getirilinceye kadar bu görevde kalmıştır. Hukuk konulu Borçlar Kanunu Şerhi isimli basılmış eseri vardır. 1935 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Hacı Adil Bey sadece İttihat ve Terakki'de güçlü bir Genel Sekreter değildir, o aynı zamanda 1913 Yılı 23 Temmuz sonrası Edirne Valiliği sırasında, Edirne'nin geri alın-dığından sonra Mustafa Kemal ile Enver Paşa arasındaki kırıngınlıkları gidermek için ara buluculuk yapan kişidir.

Teşkilat-ı Mahsus'a da önemli görevler üstlenmiş-tir. Mustafa Kemal'e Trabıusgarp'a gönderileceğinin tebliği edildiği toplantıyı idare eden kişidir. Teşkilat-ı Mahsus'un tetikçilerinden efsane isim Hasan Tahsin'i, Balkanları Türkler aleyhine kıskırtan İngiliz ajanlarını Romanya'da etkisiz hale getirmekle görevlendirmiştir. Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında Birinci Dünya Savaşı'na girme sebeplerini Talat Paşa'nın isteği üzerine kürsüden anlatan kişidir. Hacı Adil Bey'in daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış iki mektubunu paylaşacağım sizlerle, bu mektuplardan ilki "Mağrur" olandır, Yılı: 1911 Yer: Ohri Hacı Adil Bey İttihat Terakki'nin Genel Sekreteridir, güç-lüdür özgüveni tamdır, kardeşi Süleyman Bey'e yazdığı mektup bir devrin özeti'dir aslında. Diğer mektubu ise Malta sürgünü sırasında kardeşi Süleyman Bey'e yazdığı mektuptur ki, özlemlerini hasretlerini dile getirir.

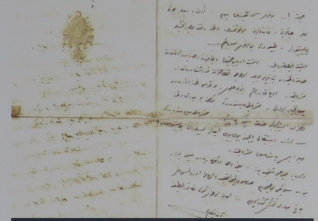
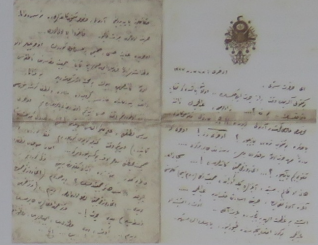
Mektup: 01

Ohri: 15 Mart 1927 (1911)

Ey Hazreti Sırm!

Bu mektubu aldığın vakit biraz hayret edeceksin. Evvela şu baştaki armaya bakacaksın, bu ne diye? Ne olacak, Abdülhamit'in şahsına mahsus halis gümüş-ten, armalı, altında A.H. (Abdülhamit) markalı mektupluk olduğu. Ya sonra bu mektup nereden yazılıyor? Ohri'den! Ohri ki Hürriyet'in merkezi olan mevkilerden birisi. Resne'nin Tabur Merkezi. Mektubu kim yazıyor? İttihat ve Terakki Cemiyeti Genel Sekreteri. Sübhanallah! Hani o zalim, baskıcı, ağızlara kilit vuran, cemiyet değil, "Rumel" kelimesini ağzına alanı telef eden, hürriyeti esarete dö-nürden, Abdülhamit...

İşte bu Allah'ın büyüklüğüne bakıp da ibret almalı. Evet, işte o Abdülhamit bugün millet pençesinde kıvrıyor. Paris'in en meşhur mekkanlarına yaptırıldığı armalı, "Husu-si mektup kağıtları da kurucu ve hürriyetlerini bu yolda feda edicilere miras kalıyor. "Fa'tebirü yâ ul'l'eb-sâr." (Ba-siret sahipleri ibret alın) Ohri'de gayet duygusal, samimi, güzel bir kabul gördük. Ohri'ler evvela vatan eseri olan kahraman Eyüp Sabri'ye, sonra kutsal cemiyetin sözcüsü olan Genel Kâtime büyük bir muhabbet eseri gösterdiler. Bu fedakâr zâtın babadan kalan hanesine girip de sade ve latif köşe penceresi yanında oturduğum vakit his-settiğim manevi zevki tarif edemedim. Ohri müderrisi, herkesin önünde söylediği nutkunda "Adil, ikinci Mithat

Hacı Adil Bey'in Ohri'den Yazdığı "Abdülhamit Han" Anıtlı Mektup 15 Mart 1927 (1911)

Paşa'dır" dediği vakit kendimi küçük göryordum. Fakat buradan da bu samimiyet muhitinde ruhum o kadar yükseliyordu ki.

Aman söylenen nutuktan hatırma gelen, Manastır'da, İllokulları birisinde, gördüğüm bir çocuğa;

"Sen hangi cemiyettensin?" diye sordum.
 -"İttihat ve Terakki Cemiyeti" dedi.
 -"İttihat ve Terakki Cemiyeti nası idare olunur?" dedim.
 -"Genel Merkez vasıtasıyla" dedi. Hürriyet!...
 -"Genel Merkez üyelerini tanırmısın?" dedim.
 -"Evet" dedi.
 -"Hacı Adil Bey, Eyüp Sabri Bey, Doktor Nazım. Hürriyet!
 -"Bunları sever misin?" dedim.
 -"Evet, çünkü bunlar hayatlarını, şahsi faydalarını unu-tmuşlar, hayatlarını vatana vakfetmişler, çalışıyorlar, tabii dir ki ben onları seveceğim." dedi.

İşte Meşrutiyet işi.

İşte gayret sahiplerinin ve hayranlarının, daha ziyade utanarak vatan hizmetinde kararlıklarını gerektirecek kıymet bilir tezahürat örneği...

Meşrutiyet... Oh kardışım! Biz bu yüce, bu kutsal, yönetime şeklinden pek bahtiyar olduk.

Meşrutiyet sayesinde ki bugün bu mübarek vatana gönülümüzün istediği gibi hizmet etmeye çalışıyoruz. Meşrutiyet sayesinde ki sen orada istikbal için büyük büyük ümitler besleyerek çalışıyorsun. Öyle ise "Yaşasın meşrutiyet!"

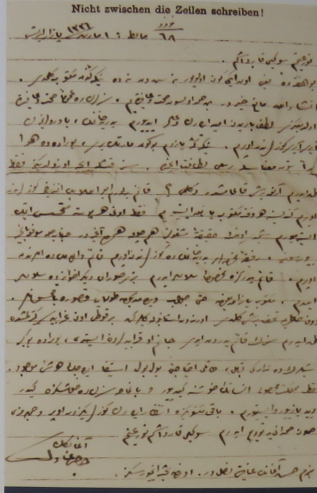
Valideye çok çok mektup yaz. Yani daha evvelkilerden ziyade sık yaz. Ben de Selanik'te bulunuyorum. Duygusal ve yufka yürekli validemiz üzülmesinler. Sonsuza değin mübarek gözlerinizden öperim. Aman Ohri Köyü, aydınlık, şirin...

Ağabeyin Adil

Mektup : 02

1 Mart Sene 1336 Pazartesi

Gözümün nuru sevgili kardışım, bu hafta da yani On iki gün oluyor ne senden ne de yengenizden mektup gelmedi. İnşallah manası hayıradır. Ben hamdolsun sıhhat ve afiyettyim. Sizlerin de hepinizin sıhhat ve afiyette olduğunuzu Lütfi Bâri'den ümit ederek dualar ediyorum. Bedriye hanımın, yavrularımızın ayrı ayrı gözlelerinden öperim. Yengenize yazdım Bugün Martın biri. Burada da hava bahar, bütün manasıyla burası güzel renkleri içinde. Siz kışla iyice üzüldünüz fakat zannedim artık bir şey kalmamıştır değil mi? Kayınbiraderim ile ablamın, eniştenin gözlelerinden öperim. Kendisine her vakit mektup yazmak isterim fakat her posta onu duyulandıp üzsün istemiyorum. Şimdi onun hakikaten meşguliyeti hem çok, hem de ağırdır. Cenab-ı hak hayırdı muvaffak buyursun. Muhterem eşleri Bedriye hanımın da gözlelerinden öperim. Kayınvalidenin de ellerinden öperim. Kayınpederinize de özel selam ederim. Bizleri soran diğer kardeşlere de selamlar ederim. Mektup yazamadığımdan hatta cevap veremediğimden dolayı kusura bakmasın. Dün hatırıma tuhaf bir şey geldi. Edirne'den İstanbul'a gelirken bir kutu un kurabiyesi getirmiştin, zannedirim sizin kayınpederden idi. Canım

Hacı Adil Bey'in 01 Mart 1920 tarihli Malta sergüsünde kardeşine yazdığı mektup.

bulunması mümkün, tatlı ihtiyacı bol bol giderecek her şey mevcut fakat memleket ürünü insanın hoşuna gidiyor. Ve bilhassa sizin de hoşunuza gider diye yazıyor ve istiyorum. Sonraki mektubunuzu gözleyerek gözlelerinden öper ve cümlemizi huzret-i samedaniyeye tevdi ederim. Sevgili kardışım, gözümün nuru. Bizim Hasan ağasının afiyeti nasıldır. Edirne'den bahsetmiyorsunuz.

Ağabeyin Hacı Adil

Bu mektupları özel arşivinde muhafaza eden ve yayınlamama izin veren, Hacı Adil bey'in kardeşi Süleyman Bey'in torununun kız sayın Zübeyde ARDA ALTINBAŞ hanımefendiye ve bu mektupların çevirisini yaptırmak üzere bana ileten Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin kurucularından Kasım Yolageldil'i'nin torunu Sayın M. Kasım Yolageldil'i'ye, Edirne ile ilgili bir çok Osmanlıca belgeyi günümüz Türkçesine çevirenek araştırmalarına destek olan Zeki Özkan'a çok teşekkür ederim.

Edirne Mutfağı

Keçi Patisi ve Akıtma

Yrd.Doç.Dr. Rifat Gürgendereli

Fotograf: Behçe Günhan

Keçi Patisi

Görüntüsünün keçi ayağını andırması nedeniyle bu adı alan "keçi patisi" çocukluğumuzdan bu yana alıştığımız ve severek yediğimiz hamur işlerinden bir diğeri.

Yemek kültüründe alışkanlık önemli, kültürünüze ait olan sıradan yemekler, yaş ilerledikçe geriye dönüp baktığınızda şehir yemek kültürünüze ait olan önemli değerler oluyor. Çocukluğumuzda Ayşekadın dar sokak başındaki ahaşap evde oturan anneannemin pişirdiği keçi patilerinin tadını hala hatırlarım.

Bu tadı bilmiyorsanız, lütfen bir Edirneliden rica edin sizin için pişirin. Yapımı ve pişirmesi kolay, masrafsız bir hamur işi..

1 bardak yoğurt, 1 yumurta, 1 tatlı kaşığı tuz, 1 çay kaşığı karbonat ve aldığı kadar un, birbirine karıştırılarak hamur haline getirilir. Üstü bir bezle örtülüp yarım saat kadar dinlenmeye bırakılır. Daha sonra hamur, ince uzun rulo şeklinde yuvarlanır. Ortalama 3-4 cm. boyunda kesilir ve kesilen bu parçalara iki uçtan boyuna bıçakla birer çentik atılır. Hazırlanan bu hamur parçaları kızgın yağda önlü arkalı kızartılır. Kızarma esnasında atılan kesikler açılır ve keçi patisine bezeyen bir şekil alır. İsteğe göre peynir, zeytin ve domatesle servis edilir. Çocukların beslenme çantalarına konabilecek -kaldı mı bilmem-, hanımların toplantılarında yapılabilecek bir lezzet...

Akıtma

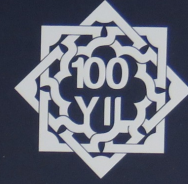
"Akıtma", Edirnelilerin eski ve önemli hamur işi yemeklerinden biridir. Hamur işleri, Edirne yemek kültürü içinde önemli yer tutar. Bölgenin tahıl ambarı olması, hamur işlerinin Edirne ve çevresinde sıkça yenmesinde etkili olmalı... Becerikli, eli çabuk Edirneli hanımlar, kalabalık ailelerini doyurmak, gelen misafirlerine ikram etmek amacıyla çeşitli hamur işlerini sıkça yaparlar.

Bence Edirne'nin en güzel lezzetlerinden biri olan "akıtma", her kesimden ve her gelir durumundan Edirnelilerin severek yedikleri bir yemektir.

Yemek dememin nedeni? Akıtmanın pişirildiği akşamlar, başka yemek olmaz, yanında garnitürle yiyebilirsiniz Sayısı, iştahınıza ve pişirenin müsaadesine bağlıdır. Sıcak yenildiğinde, tavadan çıktığı gibi servis edildiğinde tadı daha doyumusuz olur! Ha bu arada binleri akıl etse de "Edirne Akıtma" diye bir marka yaratıp satılabilecek para kazanır. Benden söylemesi... Ha bu arada lütfen batıdan bize gelen kreple karıştırmayın! "Akıtma" yerel, bize ait mayalı bir hamur işidir. Çocukluğumda Kaleçi semtindeki evimde ya da çukullarda akıtma günleri düzenlenirdi. Bir tencere, kimseye yetmeyeceği için birden fazla tencereye akıtma mayalanır ve zamanı geldiğinde akıtmalar pişirilmeğe başlanırdı. İmce usulü birden fazla tavada ve ocakta

pişirilirdi ki sıcak sıcak servis edilebilirdi. Önce çocuklara yedirilirdi, sonra büyükler yemeğe başlardı. Karnı doymayan ya da ağzolu olan çocuklar, annelerinin hakkı olan akıtmalardan da yemeye -çaktırmadan- devam ederlerdi. Akıtmanın yanında ayrılan olursa hoş olur, isteğe göre peynir, zeytin, vişne reçeli ya da bal da ikram edilirdi. Çocukken akıtmanın arasına tozşeker serpip yediğimiz de olurdu. Gelelim akıtmanın yapılmasına: 1 paket toz ya da yaş maya, ılık suda 1 kaşık şekerle beraber kabarmaya bırakılır. Maya kabardıkdan 5-10 dakika sonra 1 bardak ılık süt ve 1 bardak ılık suyun içine dökülür. 1 tatlı kaşığı kadar tuz ve un ile boza kıvamına gelinceye kadar karıştırılır. İlk bir yerde üstü sarılarak 3-4 saat kadar bekletilir. Bu arada hatırlatalım, akıtma hamuru kabarcacağı ve hacmi artacağı için büyük bir kaba konması uygun olur. Akıtma, uygun kıvamda kabardıkdan sonra, ısıtılmış tavaya 1 kase kadar alınır ve yaydırılarak dökülür. Tavanın kalitesi, yapışmaması ve akıtmanın güzel pişmesi bakımından önemlidir. Tavanın yüzeyine tamamen yayılan hamur, delik delik olup bütün delikleri patladıkdan sonra ters çevilir. Bu taraf, daha az pişirilir ve tavadan alınır. Üzerine tereyağı sürülür, duruma göre margarin de sürebilirsiniz. Bal, reçel ve peynirle sunumunu yaparak afiyetle yiyebilirsiniz.

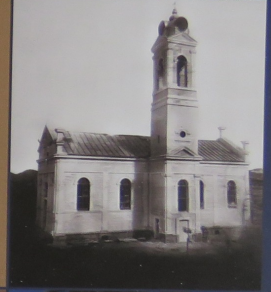

Behiç Günalan

I. Murat Anadolu Lisesi

öncesi

sonrası

